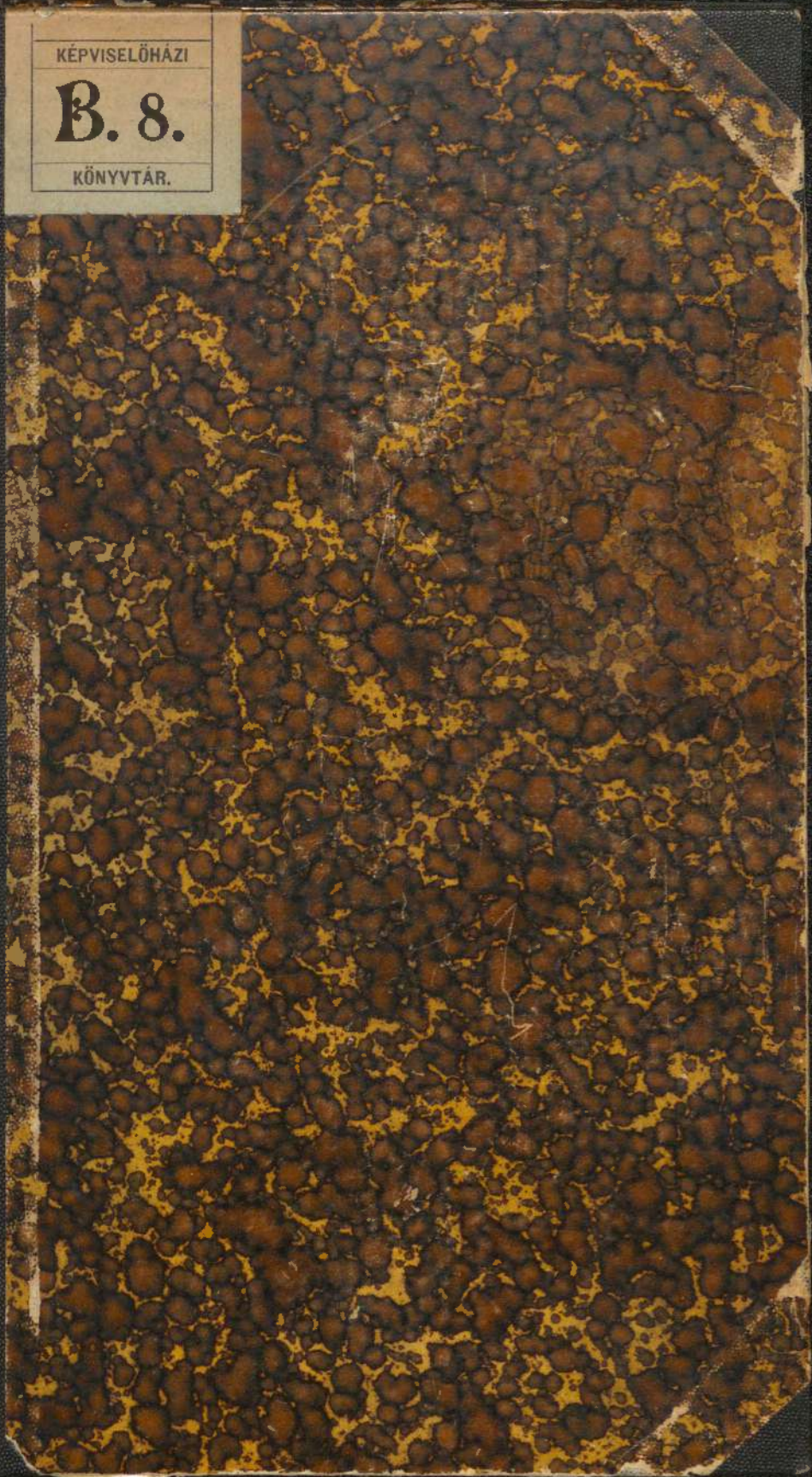

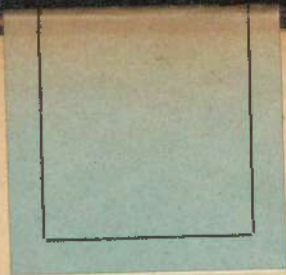
KÉPVISELŐHÁZI

B. 8.

KÖNYVTÁR.

B. J.
2923. 2. péld.

A

QUOTAKÉRDÉS

Az Országgyűlési Könyvtár
állományából törölve

IRTA:

HORÁNSZKY NÁNDOR.

1995 *ho.*

BUDAPEST, 1898.

Két éve annak, hogy a quóta megállapítására irányuló törvényes eljárás a monarchia két állama között első ízben kezdetét vette, és ime a megegyezést tekintve, még ma is ott vagyunk, a hol két évvel ezelőtt voltunk, vagyis a semminél. Önmagában véve ez még nem volna nagy baj, mert a mit tegnap el nem intézhettünk, azt elintézhetjük ma, és a pusztá halogatás legfeljebb csak a hanyagság vagy a gondatlanság számlájára lenne írható. Sajnos azonban, de a dolog ennél rosszabbul áll, mert a kérdés, melynek közös egyetértéssel és kényes természetét tekintve objectiv nyugalommal kellene megoldatnia, ma már el van fajulva, és — úgy szólván — a mérkőzés hatalmi esélyeinek élére van állítva. És ez már súlyosabb baj, mert a monarchia közjogi rendjét és ezzel összefüggésben, annak szilárdságát sebzí meg.

Engemet ezen sajnálatos fejlemények egyáltalában nem lepnek meg, mert hiszen még 1896 nyarán írott czikkeimben megmondottam, hogy az az út, melyen a quótakérdés elintézése megindult, csak zűrzavarra és czivakodásra vezethet, de nem a quótakérdés törvényes és igazságos megoldására.

A quóta megállapításának ugyanis csak egyetlen természetes és törvényes alapja van, és ez az a teljesítési képesség, mely a két állam erőviszonyainak megfelelő. Minden más álláspont, vagy törekvés, mely a megállapítás processusába belevitetik, törvénytelen

és igazságtalan, sőt ha agitatórius természetű : akkor még sulyosabb beszámítás alá esik.

Ausztriában a quótakérdés agitációval kezdődött, mert nyilvánvaló, hogy mielőtt még valakinek csak eszébe is jutott volna a két állam erőviszonyait megvizsgálni, már szálló igévé lett, hogy a magyar korona országainak quótáját fel kell emelni. Történt pedig ez anélkül, hogy mindjárt kezdetben akadt volna valaki, a ki legalább a dekórum kedvéért a közfelfogást figyelmeztette volna, hogy a quóta megállapítása nem kockajáték, hanem oly törvényes művelet, mely a két állam anyagi erőinek jóhiszemű és legális kipuhatolásán és tisztába hozatalán nyugszik.

A békés megegyezés őszinte barátai nem kis aggodalommal látták ezt a kinövést, mely lassan lassan a döntő irányításra hivatott tényezők állásfoglalását is hatalmába kerítette. Igazi kóros természetű azonban csak akkor pattant ki, midőn a t. osztrák bizottság első izenete a magyar quóta-bizottsághoz megérkezett és a további fejleményeknek alapját megvetette. A t. osztrák bizottság — miként ezt annak idején jeleztem is — látta és érezte, hogy a teljesítési képesség kipuhatolása mellett a magyar quótának még jelenlegi százaléka is nagy, következőleg az általa kitűzött célnek okvetlenül vereséget kell szenvednie. Mit tett tehát ? Egyszerűen kitért az erőviszonyok vizsgálata elől, kerülte a természetes és törvényes megoldási módot és sub titulo „állandó kiszámítási alap“ belevitt a tárgyalásokba egy új, a teljesítési képességtől idegen, tehát erőszakos gondolatot, t. i. a népesség arányát és ez alapon oly quótaemelést javasolt, mely a szakítást egyenesen provokálta.

Hogy ezen eljárásnak nem lehetett más vége, mint az egyezség meghiusulása és a fejedelmi döntés, a mely egy évre be is következett, az egészen természetes és mindenki által előre látható volt. Ámde a quóta-kérdés ezzel csak rövid időre intéztetett el, mert törvény szerint az ismét napirendre került és a megelőző álláspontok merevségének újabb megnyilatkozásából ítélve, maga a megegyezés ismét a megfeklés útján van. Kit illet ezért az erkölcsi felelősség ? Ez a kérdés, és én e kérdésre akarok felelni, midőn a közvéleményre apellálok, és mint a quótadeputáció egyik tagja, egyfelől a történeteket kezdettől fogva kritika alá veszem, másfelől pedig megkísértem a két állam anyagi erőviszonyait nagy vonásokban megvilágítani és az egész anyagot a közvélemény ítélete alá bocsátani.

Mint már említettem, tisztelt osztrák szövetségesek folyton gondosan kerültek és kerülnek mindazon adatok beható vizsgálatát, melyek az erőviszonyok felismerését lehetővé tennék, vagy legalább is elegendő támpontot szolgáltatnának azon erők összemérésére, melyek a két államnak rendelkezésére állanak és alkalmasak arra, hogy azoknak segítségével egy méltányos és igazságos quóta megállapítható legyen.

A t. osztrák quótadeputáció Ausztria anyagi erőiről és ezek fejlődésének mérveiről egészben véve mélyen és bölcsen haligat ; sőt még ott is, a hol előbbi üzeneteiben egyes alárendelt mozzanatokat minden összefüggés nélkül felemlít, tartózkodik attól, hogy azoknak lényegét megvilágítsa ; hanem e helyett minden egyes esetben a magyar korona országainak viszonyait rántja elő és néhány téves és csak a

felszinen mozgó reflexió kíséretében, aféle populáris frázisokkal, hogy „Magyarország 1872 óta hatalmas előmenetelt tett“, — hogy „Magyarország államháztartásában az egyensúlyt helyreállította“, — hogy „Magyarország közgazdasága emelkedőben van“ stb., a saját anyagi helyzetét egyszerűen eltakarja.

Ennek bebizonyítására csak néhány vonást kívánok a megelőző quótabizottságok tárgyalásaiból fel-eleveníteni.

Felemlité és mint a teljesítési képesség egyik jelentékeny mozzanatát különösen hangsúlyozta a t. osztrák bizottság, hogy „a magyar államháztartás rendezve van“. Ámde óvatosan szemet huny azon tények előtt, hogy ez a rendezés Magyarországnak 36 adótörvényébe került, melyek közül husz törvénnyel a direct adóit, tizennégy törvénnyel pedig indirect adóit részint szaporította, részint emelte, és mind-ezekben felül két törvénnyel az adók kezelésének drákói szigorát szervezte és biztosította, hogy továbbá ezen rendezés fejében a gazdaságilag aránytalanul gyengébb Magyarországot — nem számítva az 1867-ben elvállalt államadósságok évi járulékait — ma már harmadfél milliárd államadósság terheli; hogy ezen rendezés a magyar korona országait mintegy 100 millió értékű államjavak elidegenítésére készítette, és, hogy társadalmának — különben is egyoldalú — gazdasági helyzete a roppant közterhek súlya alatt igen nehéz viszonyok közé jutott. Viszont azonban elhallgatja, hogy Ausztria államháztartása szintén rendezve lett és ezen rendezést elérte anélkül, hogy új direct adókat hozott volna be, avagy létező direct adóit 1868 óta 1896 évig a természetes fejlődésén felül számbavehetőleg fokozta volna ;

elérte továbbá anélkül, hogy indirect adóinak fokozásában a magyarországiakat csak meg is közelítette volna, és anélkül, hogy 1867 óta keletkezett államadóssági terhei 1500 milliót meghaladnának. Mindezekből pedig a t. osztrák bizottság szerint az következik, hogy mentül jobban és mennél kiméletlenebbül kiszivattyuzza egy ország az ő adózó polgárainak életnedveit, annál nagyobb annak az országnak a teljesítési ereje.

Felemlité a t. osztrák bizottság azt is, hogy a földbirtok katasteri jövedelme, mint mesterséges, becslésen alapuló, megbízhatlan tényező. Ámde adós marad annak vizsgálatával és még inkább bizonyításával, hogy vajjon Ausztria ebbeli erőviszonyainak felderítése nem laborál-e hasonló gyengeségben? Adós marad továbbá azon köztudomásu és döntő súlyu körülmény felemlítésével, hogy Magyarország anyagi ereje csaknem kizárólag a földbirtok hordképességén nyugszik. Ellenben elhallgatja azokat a roppant erőforrásokat, melyeket számára a földbirtokon felül, kifejlett ipara és tőkegazdasága szolgáltat és mindezekben keresztül siklik azon egyszerű frázissal, hogy „e tekintetben megbízható támpontok nem léteznek és hogy egynéhány összeszedett adatból a vagyonosság milyenségére következtetést vonni nem lehet“.

Hivatkozott a t. osztrák quótabizottság a német birodalmi szövetség matrikuláris járulékaire is és azt ajánlotta, hogy a közös költségek viselésének hányada mindenkor a két állam népességének aránya szerint állapittassék meg. Ámde ez a hivatkozás csonka és ebben fekszik annak megtévesztő természete; mert ámbár a német birodalom szövetséges

államainak gazdasági és anyagi ereje között koránt sincs oly nagy különbség, mint a monarchia két államának ebbeli erői között, mégis a német birodalom államai szükségesnek látták kiegyenlíteni azon teherviselési igazságtalanságot, mely a matrikuláris járulékokban reájok nehezedett.

Nem vonom kétségbe, hogy a német birodalmi politikának egyik célját, az alapeszméjét az képezi, hogy a szövetséges államok egymással szorosabb kapcsolatba hozassanak és ekként a birodalmi eszme, az egység szellemében fejlesztessék. Ámde nagy tévedés azt állítani, hogy az 1879 július 15-iki törvény 8. §-át, vagyis az ugynevezett „Frankenstein“-féle záradékot ez a törekvés sugallta, mert hiszen ez a törvény maga a matrikuláris járulékot új birodalmi adóval nemcsak hogy nem helyettesítette, de sőt ez a törvény a vám- és dohánybevételek feleslegeinek átutalásával rést ütött magának azon eszmének egységességén is, melyet addig a matrikuláris járulékok teljes ridegségükben képviseltek. Az igazságtalanság megszüntetésére és a teljesítési képességnek megfelelő teherviselés gyakorlati megvalósítására törekedett tehát a német birodalmi törvényhozás, midőn a hivatkozott törvényt megalkotta. Világosan kitűnik ez Bismarck herczeg birodalmi kancellárnak 1879 május 2-án és július 9-én tett nyilatkozataiból, melyekben egyebek között a vám- és dohányjövedékből befolyó jövedelmeknek 130 millió márkát meghaladó feleslegét azzal ajánlotta a szövetséges államoknak, ugyancsak a népesség aránya szerint átutaltatni, hogy „die Ungleichheit der Belastung durch die Matricular-Umlagen, die ich auch gerügt, schwindet auch, wenn die Vertheilung nach demselben ungleichen Mass-

stabe stattfindet, wie die Einzahlungen“. És ez a nézet nemcsak hogy ellentmondással nem találkozott, de sőt az egész tanácskozást ez a felfogás dominálta, mert ennek folyamán hangsúlyoztatott az is, hogy a visszautalásra azért van szükség, mert nem kívánatos, hogy a birodalom gazdagodjék, a státusok pedig szegényedjenek.

Igen érdekes és tanulságos e tekintetben a német birodalom háztartása, mert ez uton világossá lesz előttünk, hogy a szóban forgó visszautalások megállapításával és a felosztás módzatainak szerencsés berendezésével eléretett az: hogy a birodalom háztartásában, a szövetséges államok teljesítési képességének igazságos arányai csakugyan megközelítettek, a mennyiben vannak a szövetséges államok között olyanok is, melyek a birodalmi vámokból és dohányadóból többet kapnak vissza, mint a mennyi ugyancsak az ő államukból ezen jövedelmek fejében a birodalmi pénztárba befoly, következőleg tehát a gyengébb anyagi erejű államok egyrésze **ebbeli jövedelmeiből** nemcsak hogy nem contribuálnak semmit a birodalom kiadásaihoz, hanem még részesednek is a többi államok ebbeli jövedelméből, enyhítettven és kiegyenlítettven ezáltal azon teherviselési aránytalanság, melyet reájok az anyakönyvi járulék ró.

Nem állanak rendelkezésemre a német birodalom háztartásának azon részletes elszámolásai, melyeknek segítségével a szövetséges államok által viselt birodalmi kiadásokhoz való hozzájárulási összegeket fix számtételekben megjelölhetném; de némi feltűntetésekül annak, hogy az arányok miként állanak, reá mutatok a birodalmi háztartás 1897—98. évi leg-

ujabb költségvetésére, melynek VIII. számú tervezete (Anlage) azon felosztást is tartalmazza, mely a birodalmi vámok és dohányadók bevételeinek 130 millió márkát meghaladó feleslegét a szövetséges államok között repartálja. Ezen kimutatást az egyes államokból befolyó ebbéli jövedelmekkel, továbbá az anyakönyvi járulékokkal és az ugyancsak ezen skála szerint átutalt feleslegekkel kombinálva, kiderül: hogy például Brémából ezen két nembeli jövedelem fejében befoly 10,895.520 márka, holott a feleslegből részére átutalt összeg csak 1,090.810 márkát tesz; viszont például Schwartzburg-Rudolfstadt-ból befoly 109.000 márka, a visszajáruló összeg 492.550 márka, Szászországból befoly 40,298.210 márka és visszajárul neki 21,036.560 márka, ellenben Württembergből befoly 6,595.660 márka és visszatérül 11,558.570 márka, és így tovább. Ha már most ezen adatokhoz hozzákombináljuk azt, hogy a szövetséges államok anyakönyvi járulék fejében az e czimben felvett 435,452.747 márkához mennyivel járulnak és ezen járulékból leütjük, vagy ahhoz hozzáadjuk azon összegeket, melyek a visszatérítések felosztásából resultálnak, akkor kitűnik: hogy a teljesítési képesség helyes arányainak alkalmazása érdekében, mily óriási változásokat szenved az a teher, mely különben a szövetséges államokra csak pusztán a népesség alapjáni hozzájárulás szerint hárulna. És ime! még sem jut eszébe Poroszországnak azt mondani: hogy Schwartzburg-Rudolfstadt, Bajorország, Szász-Weimar vagy Württemberg és a többi kitartott államok; mert hát Németországban van részrehajlatlan érzék, a teljesítési képesség megítélése és a német államok kölcsönös védelmének ezen teljesítési képességhez mért igazságos megterhelése iránt.

Ha tehát a t. osztrák quóta-bizottság a német birodalom matrikuláris járulékaire hivatkozik, akkor nem helyes ezt az ott alkalmazott correctivum elhallgatásával tenni, vagyis csonkán felhozni, mert épen ez a correctivum adja a kulcsát kezünkbe azon elítélésnek, melylyel a matrikuláris járulék rideg alkalmazása a köztelfogásban találkozott.

A t. osztrák bizottság ismételten és folyton csak Magyarország fejlődését, haladását és gazdasági erősödését hangsúlyozza. Ámde egyfelől itt is adós marad azzal, hogy ezen erősödésnek miben állását felderítse, mérveit megállapítsa és mindezeknek bizonyító adatait felsorolja; másfelől pedig azzal, hogy hasonló módon és ugyancsak adatokra támaszkodva Ausztria fejlődését és haladását szintén feltárja. Már pedig itt, ahol az arány megállapításáról van szó, mindezeket nemcsak az igazság, hanem a feladat komolysága is megkövetelte volna.

Aki egy létezővel szemben valami újat követel, az azt kimutatni és bizonyítani is tartozik.

Megdönthetetlen alapigazság ez, mely megvédi a magyar korona országait az ellen, hogy komoly politikusok bent és kint egy tervszerű és sok ügyességgel inscenirozott lármának felüljenek és ítéletet alkossanak oly kérdésben, mely elébök pusztá agitáció alakjában tálatatik fel, anélkül, hogy látnák és ismernék azon adatokat és bizonyítékokat is, melyek az eldöntendő kérdést minden oldalról megvilágítják.

A követelő fél Ausztria. Követelését frázisoknál egyébvel támogatni nem tudja és ezzel a kérdés el is van döntve.

Ámde, hogy a pártatlan közvélemény lássa és

megértse, hogy a mi tisztelt szövetségeseink mért óvakodnak a monarchia két állama anyagi erőviszonyainak vizsgálatától, megkísértem fellebbteneni a fátyolt, hogy ezen erőviszonyok arányaiba bepillantva, ennek segítségével, mindenki képeket alkothasson azon erőkről, melyeken a teherviselési képesség nyugszik.

Hivatalos adatokra és ezekből rezultáló szám-tételekre fogom építeni ismertetéseimet. Miután azonban nekem, aki csakis magántanulmányaimból élek, a hivatalos adatok részletei rendelkezésemre nem állanak, és így az erőknek egyöntetű alakzatait elő nem állithatom, kénytelen vagyok az egyik forrásnál magát a vagyoni erőt, a másikonál a jövedelmi erőt, majd ismét a harmadikonál a termelési erőt, sőt itt-ott vegyesen is reprodukálni, de mindezeknek mégis oly materiáléit szolgáltatni, melyeknek meggyőző erejét — legalább végeredményökben — csak az fogja tagadhatni, akit a quóta megállapításában nem az igazság, hanem a részrehajlás szelleme vezérel.

Mielőtt azonban ismertető adataim felsorsolásához fognék, a két állam eljárásában visszatükröződő törekvések felismerése érdekében vissza kell térnem még egyszer és röviden az eddigi megállapítási módhoz és kimerítő tájékoztatás kedvéért ki kell emelnem, hogy a quóta azon az alapon, amelyen eddigelé három ízben is megállapított, ma is minden nagyobb nehézség nélkül megállapítható.

A t. osztrák quótadeputáció, mint már említém, a megelőző tárgyalások első üzenetében azt mondja, hogy „1867-ben a megalapított quóta a birodalom pénzügyi helyzetének megfelelt“. Ámbár,

mint látandjuk, ezen állítás sem felel meg a valóságnak, amennyiben Magyarországra vonatkozólag a 67-iki quóta is szerfelett magas volt; de tegyük fel egy perczre, hogy ezen állítás helyes, akkor is a dolog úgy áll, hogy ezen idő óta az adózási rendszer sem Ausztriában, sem Magyarországon oly gyökeres átalakításon nem ment keresztül, hogy ezen a nyomon még ma is eligazodni ne lehetne. Miben állana tehát a teendő? Egyszerűen abban, hogy kezdettől fogva rekapitulálni kellene a fejlődést és a direkt és indirekt adók bruttó eredményeiből mindenekelőtt ki kellene selejtezni azon összegeket, melyek csak átfutó tételeket képeznek, annak utána pedig ki kellene hasítani egyfelől az új adók zárszámadási eredményeit, másfelől pedig a régi és jelenleg is létező direkt és indirekt adókból azon összegeket, melyek ezen adók időközileg történt tágitásainak és fokozásainak megfelelnek. Így azután a természetes fejlődést és a megalapítás alapjául szolgáló végeredményt mindkét államban, az eredeti és igazságosnak jelzett módon megnyerhetnék. Ezen eljáráshoz semmi más nem szükséges, csak számítási szigor és egy hajszálnyi jóakarát, mert a két első annyira evidens, hogy ahhoz jóhiszeműleg még csak szó sem férhet, az utóbbit pedig eligazíthatóvá teszi az, ha a tágitó vagy fokozó törvény meghozatala előtti években elért zárszámadási eredmények részint a tágitó és fokozó koefficienssek segítségével, részint pedig azon zárszámadási eredményekkel, melyek ezen törvények teljes működésének nyomaiban járnak, össze-méretnek. És daczára annak, hogy az eligazítás módozata a t. osztrák quóta-bizottságnak eddig is rendelkezésére állott, mégis ettől egész a legujabb

időig idegenkedett, magának az elvnek elfogadása elől pedig kitért.

Nem tehetek róla, de én ezen magatartásnak más motívumát felfedezni nem tudom, mint azon törekvést, hogy Magyarország egy meg nem engedhető taktika erőltetésével a quóta emelésére szorítottassék, ami pedig — mint látni fogjuk — törvény és igazság szerint nem lehetséges.

De nézzük a teherviselést képesség anyagi erőforrásait egyenként és ezek között első sorban:

I. A földet. Ausztria termőföldterülete a száz-as számokat mindenütt elhagyva, a kataszteri adatok szerint 1895. év végén kitett 28,258.000 hkt., kataszteri tiszta jövedelme pedig 164.600.000 frtot. A magyar korona országaié ugyanakkor kitett 30,349.771 hkt., kataszteri tiszta jövedelme pedig 151,800.000 frtot. Pontosság kedvéért megjegyzem itt mindjárt, hogy a magyarországi tiszta jövedelemből mintegy 6,500.000 frt leszámítandó, amennyiben az erre eső adó a vízszabályozási társulatok védműveinek létesítése és fentartása fejében restituáltatik, úgy: hogy tulajdonképen az adókivetés alapját képező tiszta földjövedelem Magyarországon kerek összegben csak 145,300.000 frtot tesz ki.

Teljesen igaz az, amit az osztrák quótadepu-táció egyik üzenetében a mult alkalommal mondott, hogy t. i. a földbirtok valóságos jövedelme a kataszter szerinti jövedelemnek sem Ausztriában, sem nálunk meg nem felel. Ugyde ez magokon az arányokon mit sem változtat mindaddig, míg ki nem mutattatik, hogy a kataszter készítése alkalmával az egyik vagy a másik állam, a földjövedelem felbecslésében nagyobb laxitással járt el és a valóság megközelítésétől inkább

távol maradt, mert hiszen, ha a valóságos jövedelem megközelítése érdekében mindkét állam tiszta jövedelméhez hozzáadunk bizonyos százalékokat, azt fogjuk látni, hogy az arány még mindig ugyanaz marad. Miután pedig sehol sincs kimutatva az, hogy egyik állam kataszteri becslése elnézőbb vagy könnyelműbb lett volna, mint a másiké, igen természetes, hogy a szóban forgó észrevételre súlyt helyezni indokolatlan lenne.

Egyébiránt annak félderítése érdekében, hogy vajjon Magyarországon a kataszteri jövedelem felbecslése elnézőbb volt, avagy lehetett-e mint Ausztriában, nézzük az adatokat:

Ausztriában az átlagos kataszteri tiszta jövedelem hektáronként 5 frt 82 kr., Magyarországon pedig 4 frt 94 kr., vagyis tehát Ausztriában 88 krral magasabb, mint nálunk, daczára annak, hogy el kell ismernem, miszerint Magyarország egy részének, t. i. az ugynevezett Alföldnek talaja termőképesebb, mint Ausztriáé, ámde ezt bőven megfejtik a termelési és értékesítési viszonyok, melyeknek elseje Ausztriában a gazdálkodási kultúra tekintetében sokkal fejlettebb és indusztriozusabb, az utóbbika pedig sokkal kedvezőbb, mint Magyarországon, amiből önként következik, hogy Ausztriában a tiszta hozam végösszegének is nagyobbnek kell lenni, mint Magyarországon.

Már maga az a körülmény, hogy az adóköteles területből a legelőmennyiség Magyarországon 1,600.000 hektárral több, mint Ausztriában, jelentékenyen fokozza az utóbbi tiszta jövedelmének végösszegét. Ehhez járul, hogy a gazdaságok létszáma Magyarországon 4,006.839, Ausztriában pedig

4,542.673 — a kötött birtokok mennyisége Magyarországon 9,749.73 hektárt tesz, vagyis a termelő talaj 32 százalékát, ellenben Ausztriában, tekintettel arra, hogy itt — miként a magyar miniszterium a korlátolt forgalmu birtokokról közrebocsátott kimutatásában szintén megjegyzi — pontos és részletes adatok még nincsenek, én ezt különböző forrásokból összeszedett, de a valóságot megközelítő adatok szerint 2,800.000 hektárra, vagyis a termő talaj 10 százalékára teszem, ami ugy az egészségesebb birtok megcszlási viszonyoknál, valamint a munkaerő felhasználásánál és a munkáltatási költségek olcsóbb voltánál, mint szintén azon körülménynél fogva, hogy a közép és kisbirtok nem egyes, hanem számos családok existenciájának biztosítására lévén hivatva, a föld jövedelmeztetése is forcirozottabb és kihasználóbb, következőleg tehát a tiszta jövedelem is fokozottabb, nem lévén kétségbevonható, hogy például: tizezer hektáron 100 kisgazda mennyiségileg is és jövedelmileg is többet produkál, mint ugyanoly területen egy gazda.

De a földbirtok jövedelmezőségnél súlyosan esnek még a mérlegbe a következő körülmények is:

Ausztriában az erdőkultura igen magas színvonalon áll, tehát egyfelől ezért, másfelől pedig iparának fejlettségénél fogva is a fatermelés és értékesítés sokkal jövedelmezőbb, mint Magyarországon kivált ha figyelembe vesszük, hogy Ausztriában a 9,709.000 hektár erdőből magánkézen 5,969,195 hektár van, Magyarországon ellenben a 8,987,000 hektár erdőből a magánosnak tekinthető hitbizományokat is beleszámítva, csak mintegy 1,300,000 hektár. Már pedig, hogy az erdőkezelés magánkézen

jövedelmezőbb, mint erkölcsi testületek kezében, azt tagadni nem lehet.

Ausztriában nagyobb a népesség, olcsóbb a napszám és tőkegazdagabb a közönség, a mezőgazdasági hitel pedig szervezettebb is és kedvezőbb is.

Ausztriában a mezőgazdaság sokkal számosabb oly iparággal van összekötve, melyek ennek terményeit feldolgozzák, mint Magyarországon. A komló és a serfőzdék, a burgonya és a szeszfőzdék, a cukorrépa és a cukorgyárak számszerűen is tanuszkodnak azon nagy előnyökről, melyek e tekintetben Ausztria javára irhatók, és ugy a trágyázás, valamint az értékesítés tekintetében is jelentékeny figyelemre méltatandók.

Igazolják ezt a szám adatok is, melyek szerint Ausztriában az 1894—5-i termelési évben a sörfőzdék száma 1598-at, a termelt sörmennyiség 17.275,348 hektoliter, az üzemben levő szeszfőzdék száma 1099-et, a termelt mennyiség 1.368,493 hektoliter alkoholt, a cukorgyárak száma 210-et, a feldolgozott répa mennyiség 76.7 millió mmázsát, a termelt cukormennyiség pedig 99.5 polarisatióval 6.599,002 métermázsát, 99.5-ön alul pedig 1.995,677 mmázsát tett, míg ellenben Magyarországon csak 108 sörfőzde 1.415,956 hektoliter termelvénynyel, 501 szeszfőzde 880,783 hektoliter alkoholtermelvénynyel és 10.7 millió mmázsa répamennyiséget feldolgozó, 20 cukorgyár 795,120, illetőleg 208,042 mmázsa cukortermelvénynyel működött.

A mezőgazdasági terményeknek, főképen pedig a búza és egyéb gabnaneműeknek árai, rendkívüli évektől eltekintve, az osztrák piacokon sokkal magasabban állanak mint Magyarországon. Természetes

következménye ez annak, hogy Ausztria bevételre, Magyarország pedig kivételre szorul és így Ausztria piacain az árképződés akként alakul, a mint az Budapesten az áru különbféleségéhez képest áll, de hozzászámításával a szállítási költségeknek. Csekély eltérés néha-néha csak azon áruknál van, melyeknél koronként az évi termés, némely gabnaneműek tekintetében Ausztriában jól sikerült. A hivatalos statisztika mindezt nyomról nyomra állandóan, hiven és változatlanul igazolja, tanuságot tevén arról, hogy ezen árképződés visszahat az osztrák mezőgazdasági termények áraira, vagyis tehát az ott helyben termelő gazdák kedvezőbb értékesítési és jövedelmi viszonyaira is.

Ha már most mindezekhez hozzávesszük Ausztria klimatikus viszonyainak normálisabb és egyenletesebb állapotát, népességének tömörségét és átlag tetemesen nagyobb vagyonságát, könnyen megérthetővé lesz az az aránylag jelentéktelen különbség, mely a kataszteri tiszta jövedelmi végösszegben mutatkozik.

Egyébiránt nézetem helyességét konkrét adatok is támogatják. Legyen elég erre nézve csak egy pár példát felhoznom. Sopron és Mosony vármegyéknek átlagos kataszteri tiszta jövedelme hektáronként 9 frt 85 kr., a szomszédos Alsó-Ausztriáé 10 frt 60 kr., Csehorszáé 10 frt, Békés vármegyéé pedig 11 frt 30 kr. Viszont a Tisza jobb partján levő terület átlagos kataszteri tiszta jövedelme hektáronként 3 frt 05 kr., a szomszédos Galicziáé pedig már csak 2 frt 95 kr. Ámde, ha ezen adatokat kombináljuk a fentebb felsorolt körülményekkel, Bécs és környékének fogyasztási képességével, Csehország különös ipari

jellegével és Galicziának a Tisza jobb parti megyékkel majdnem azonos, sőt ennél egészben véve talán előnyösebb talaj- és gazdálkodási viszonyaival, akkor az objektív és részrehajlatlan ítélet bizonyára nem fog arra az eredményre jutni, hogy a magyar föld kataszteri tiszta jövedelme, Ausztriának kataszteri jövedelmével összehasonlítva, kevesebb szigorral becsültetett volna fel, sőt ellenkezőleg mindenki azon meggyőződésre fog jutni, hogy Ausztria földjövödelmének a Magyarországgal összehasonlított erőforrása és teljesítési képessége aránylag is sokkal nagyobb, mint a minőnek azt a két állam katasztere feltünteti. Támogatja ezt még az a tapasztalati tény is, hogy a jövedelmezőségtől elválhatlan földárak Ausztriában átlag 50 százalékkal magasabbak, mint Magyarországon, holott az átlagos kamatláb különbözete Magyarország hátrányára csak 1 százalékot tevén, ez mint tényező, a föld értékének 50 százalékos különbözőségét még csak megközelítőleg sem igazolja.

Egyébiránt ide iktatok egy kimutatást a két állam hivatalos statisztikai felvétele alapján, mely néhány fontosabb mezőgazdasági termények termés eredményeit és azok országos átlagait feltüntetik és amely kimutatás ugyan sem a komló, sem a káposzta, sem a luczerna és a lóher, avagy más zöld takarmány sem végül számos más termények eredményeit fel nem öleli, mert azokra nézve vagy a termés mennyiségét, vagy pedig az átlagok adatait megtalálni nem tudtam, melyekre nézve azonban Ausztria van tetemes előnyben, azt gondolom mégis, hogy nagyban és egészben ezen kimutatás is tanuságot tesz azon állításom mellett, hogy Ausztria

felvéve. Vezül a luczerna, lóher és zö'd takarmány Ausztriában több mint kétannyi termeltek, kertterményei és kertészete pedig messze túlhaladja a magyarországot.

A termény megnevezése	M a g y a r o r s z á g				A u s z t r i a			
	Termelt mennyiség métern.	Ország- gos átlag ár ft kr.	Összes érték ft	Termelt mennyiség métern.	Ország- gos átlag ár ft kr.	Összes érték ft		
Buza { őszi tavaszi	44441092	74	255091868-08	10877334	7	78487938-10		
Rozs	11481928	5 05	57983736-40	16482708	6 60	82385872-80		
Árpa	11864941	5 31	63002836-71	13390542	6 80	91055685-00		
Zab	10508897	5 34	56117509-98	18266950	6 06	110697717-00		
Kukoricza	37093009	4 23	156903428-07	4773333	6 58	31408531-14		
Burgonya	32388925	1 46	47287976-50	98447371	2 06	202801584-26		
Czukorrépa	12554409	—	10420159-47	42295860	—	39335149-80		
Széna (kaszáló)	83535795	83	160388726-40	90773689	93	243173486-52		
Bor hilter.	1928984	1 92		3882771	2 68			
Összesen			807196241-61			879345965-22		

1895.

II. A teljesítési képesség másik erőforrása: a házbirtok, illetőleg ennek a jövedelme. Erre nézve 1894. évről a következő hivatalos adatok állanak rendelkezésünkre:

földjövödelmének végösszege jelentékenyen nagyobb, mint Magyarországé. A kimutatás itt következik:

A termény megnevezése	M a g y a r o r s z á g				A u s z t r i a			
	Termelt mennyiség métern.	Ország- gos átlag ár ft kr.	Összes érték ft	Termelt mennyiség métern.	Ország- gos átlag ár ft kr.	Összes érték ft		
Buza { őszi tavaszi	39622622	5 86	232188504-92	12881930	7 29	93909269-70		
Rozs	13953918	4 58	63908944-44	21060720	5 93	124830769-60		
Árpa	13112760	5 70	74742732-00	13649410	6 76	92270011-60		
Zab	10877064	5 44	59171228-16	17538460	6 35	111389221-00		
Kukoricza	17803685	5 19	92401125-15	3476480	6 22	21623705-60		
Burgonya	28379845	1 60	45407752-00	96074261	2 12	203677431-20		
Czukorrépa	14611096	—	13442208-32	67255000	—	60529500-00		
Széna (kaszáló)	58504463	92	129879907-86	84726020	90	232149294-80		
Bor hilter.	1044428	2 22		3774917	2 74			
Összesen			711142462-85			940358203-50		

1894.

Jegyzet. A kitöltetlen rovatoknak nincsenek rendelkezésre álló adatai. Ezenfelül a komló termés Ausztriában nagy értéket képvisel, nevezetesen körülb. 1894-ben 15404, 1895-ben pedig 16099 hektáron termeltetett. Hasonlóan a káposzta is mely ugyan csak Ausztriában 1894-ben 8344210 — 1895-ben pedig 6640997 métermázsában volt

Ausztriában az állandó adómentes házak levonása után, az összes házak száma 3,251.900, Magyarországon ugyanez 2,801.913 volt.

Ezen adatok azonban az értékelésre és jövedelmezőségre vonatkozólag, önmagokban véve, elegendő támpontot nem nyújtanak, hanem ennek felderítése érdekében, a házakat minőségek szerint két kategóriába kell soroznunk; nevezetesen az egyikbe azokat, melyek házbéradó alá esnek, a másikba pedig azokat, melyek házosztályadó alá tartoznak.

Ausztriában a mondott évben házbéradó alá tartozott 517.975 ház, vagyis az összes házak 15.92 százaléka 212,809.009 frt adó alá eső nyers házbérjövdelemmel.

Magyarországon ugyancsak a házbéradó alá eső házak száma tett 196 082, vagyis az összes házak 7.02 százalékát 77,769.028 frt adó alá eső nyers jövdelemmel.

Azonban ezen bruttó jövdelem megállapításánál is lényegesen kedvezőbb helyzetben van Ausztria, amennyiben az ottani adótörvények szerint a tényleg kibérelt házakon és lakrészekon kívül a többiek csak oly helyeken vonatnak házbéradó alá, ahol az épületeknek legalább fele része és ezenkívül a lakrészeknek fele bérbe van adva; ellenkező esetben a lakrészek csak házosztályadóval rovatnak meg; továbbá oly helyeken, ahol a házbéradó mellett a házosztályadó is alkalmaztatik, a legfeljebb három lakrészt tartalmazó és a házosztályadó három legkisebb osztályába sorozott házak, ha részben bérbe advák is, házosztályadóval rovatnak meg. Mig viszont a Magyarországon tényleg kibérelt házak vagy házrészekon kívül, a ki nem béreltek is házbéradó alá

vonatnak minden város vagy községben, hol a tényleg bérbeadott lakrészek száma legalább felét képezi az összes lakrészek számának, tekintet nélkül arra, hogy az épületeknek legalább fele része bérbe van-e adva, vagy nincs; valamint nem létezik nálunk azon kedvezőbb állapot sem, melyet a legfeljebb három lakrészt tartalmazó házakra vonatkozólag fentebb, az ott megjelölt körülmények között Ausztriára nézve jeleztem. Nálunk tehát a házbéradó alapja lényegesen tágabb és szélesebb, mint Ausztriában, és így a magyarországi nyersjövdelem összege is nagyobb, mint aminőnek az osztrák normativum szerint aránylag lennie kellene. Daczára azonban ezeknek, én mindkét állam e téreni erőviszonyait mégis csak azon összegekben jelölöm meg, melyeket fentebb kitüntettem.

Ezen erőviszonyok összemérése pedig kerek számban Ausztria részéről 73, Magyarország részéről viszont 27 arányszámot mutat.

Ami a házosztály alá tartozó házakat illeti: ezek a teljesítési képesség erőforrásainak nem tekinthetők, és e szempontból figyelmen kívül hagyandók, mert egészben véve, jövdelmet nem szolgáltatnak és csakis a létfenntartás nélkülözhetlen szükségéit képezik. Nehogy azonban ez a felfogás egyfelől kitérésnek láttassék, másfelől pedig, hogy némi képet nyerjünk e téren is azon különbözőségről, mely a két államnak ezen vagyonértéke tekintetében Magyarország hátrányára fenforog, kiemelendőnek tartom, hogy Ausztriában házosztály alá tartozó ház 2,733.925 van, 5,231.286 lakrészszel és 5,849.000 frt évi házosztályadóval, ellenben Magyarországon ezeknek a száma csak 2,526.577-et tesz, 3,526.787 lakrész-

szel és 3,628.000 frt évi házosztályadóval. Ámde ezen már magában véve is jelentékeny különbség fokozódik és feltűnőbbé válik, ha figyelembe vesszük, hogy az adótételek Magyarországon egész a 15 lakrészszel bíró házakig, amelyek pedig a 99 százalékot mindkét államban meghaladják, magasabbak, mint Ausztriában, és így a házosztályadóból befolyó adóösszeg nálunk nagyobb, mint a minőnek Ausztriával szemben aránylag lennie kellene. Így például, egy két lakrészszel bíró háznak az adója nálunk 2 frt, 3 frt és 3 frt 60 kr., Ausztriában pedig csak 85 kr. és 1 frt 70 kr. Egy 3 lakrészszel bíró háznak az adója nálunk 4 frt, 5 frt és 6 frt, Ausztriában pedig csak 1 frt 5 kr. és 2 frt 10 kr. Egy 4 és 5 lakrészszel bíró háznak az adója nálunk 8 frt, 10 frt, 12 frt, Ausztriában pedig csak a magasabb tételek szerint 4 frt 90 kr. és 5 frt 50 kr. és így tovább. Igaz, hogy Ausztriában az egy lakrészszel bíró házak három tételének egyik fokozata és pedig az, amely ezen házak nagy részét felöleli, 1 frt 50 kros tétellel van felvéve, ami 80 kros tételű elsőfokozatu házainkkal szemben, ugyde amellet, hogy az ugyanezen osztály alá eső házak másik két fokozatában az adótételek nálunk ismét magasabbak, mint Ausztriában, mégis, ha az összes házosztályadó alá tartozó házakra vonatkozólag egyenlő minőségű és egyenlő adótételű kombinációkat létesítünk, akkor kiderül, hogy ezen a két alapon a parifikáció a házosztály alá eső összes házak végeredménye tekintetében majdnem ugyanazon arányszámot adja, mint a minőt a házbéradó alapját képező nyers házbérjövedelem szolgáltat, mert ne feledjük, hogy Ausztriában a több lakrész-

szel bíró házak száma sokkal nagyobb, mint nálunk, az adótételük pedig — mint említém — a 15 lakrészig terjedő házmennyiségnél, kisebb mint nálunk.

Tanubizonyságát szolgáltatja ez annak is, hogy Ausztriában a házak tőkeértékei jelentékenyebbek, a lakásviszonyok pedig kedvezőbbek, mint nálunk, lévén például: két lakrészszel bíró ház Ausztriában 952.000, nálunk pedig csak 590.000, három lakosztálylyal bíró ház Ausztriában 341.000, nálunk pedig csak 80.000, ami tehát nálunk némi tekintetben még primitív állapotokat is tüntet fel.

Mindezek kétségtelenül azt bizonyítják, hogy a házak mindkét kategóriájának értéke és teljesítési képessége nemcsak hogy megfelel azon arányszámnak, melyet a házbérjövedelemnél reprodukáltam, t. i. a 73. és 27-es aránynak, de sőt ezen arány felállítása is csak Ausztria jelentékeny kedvezményezése mellett állítható fel. Egyébiránt hasonlitsa össze bárki — in idea — Bécsset Budapesttel, Prágát, Lemberget, Gráczt, Brünnt, Linczet, Salzburgot, — Pozsony, Szeged, Kolozsvár, Arad, Kassa és Debreczen városokkal és minden adat-vizsgálódás nélkül is látni és érezni fogja, hogy arány tekintetében a kettő egy nap alatt meg sem említhető.

Azonban ugy a földjövedelem, valamint a házjövedelem teljesítési képességére igen nagy befolyást gyakorol még egy más tényező is, t. i. ezen ingatlanok eladósodása.

Nem hatolhatok bele részletesebben annak fejtegetésébe és felderítésébe, hogy a földbirtokot és házbirtokot Ausztriában mint Magyarországon különkülön mennyi jelzálogadósság terheli és pedig azért, mert jöllehet Ausztriában 1881. évben volt egy alap-

felvétel, melyből kiindulva, a „Statistisches Handbuch“ kiadványaiban kimutatott évenkénti terhelések segélyével, ezeknek 1895. évi átlagát nem lenne nehéz megállapítani. Miután azonban Magyarországon mind-ekkoráig ily fölvétel csak 9 törvényszék területén eszközöltetett, miután továbbá nálunk a különféle birtok-kategoriák évenkénti megterhelése és mentesítése a statisztikai évkönyvekben külön-külön nem vezetetik, miután végül a bánya-birtoktól eltekintve Ausztria statisztikájában a birtokok különbözőségei: „landtäfliche“- , „städtische“- és „sonstige“-csoportosítások szerint vannak beosztva akként, amint a városok első folyamodásu törvényszékekkel birnak vagy nem birnak, vagy Prága városa és a környékéhez tartozó járásbiróság területén levő ingatlanokat érdekelnek; míg viszont a magyarországi ingatlanokat ily csoportokra osztani és ekként az összehasonlításra alkalmas számot megtalálni lehetetlen; annál fogva le kell tennem arról, hogy a két állam ebbeli helyzetének megmérése tekintetében kategoriánként elkülönítve fix számtételekre hivatkozhasam. Mindazonáltal vannak hivatalos adatok, melyeknek segélyével az ingatlanok megterheléséről, elkülönítés nélkül, vagyis cumulative egy oly képet nyerhetünk, mely a megterhelés arányait elég hiven tükrözi vissza. Ugyanis, ha a bányabirtokok kihagyásával megtekintjük mindkét állam többi ingatlainak évenkénti újabb megterhelését és a törlések általi apadást, akkor azt látjuk, hogy a két állam ingatlanainak terhei az utóbbi években következőleg alakultak :

Ausztria.

Év	Uj terhelés	Tehertörlés	Tiszta teher-többlet
	ezer forintokban		
1890	327·3	265·4	61·9
1891	308·8	226·9	81·9
1892	338·6	231·2	107·4
1893	353·5	240·5	113·0
1894	408·8	249·8	159·0
1895	397·0	247·4	149·6
Magyarország.			
1890	158·7	46·1	112·6
1891	198·1	75·3	122·8
1892	203·5	57·6	145·9
1893	266·8	87·1	179·7
1894	258·5	62·6	195·9
1895	315·7	115·5	200·2

Ezen kimutatásból nyilvánvaló, hogy Ausztria föld és ház ingatlanainak teherszorulata a felsorolt hat év alatt 672·8 millió frtot, Magyarországé pedig 957·1 millió frtot tett, vagyis tehát a magyar korona országainak ingatlanai 284·3 millió frttal lettek jobban megterhelve, mint Ausztriáé, daczára annak, hogy az utóbbinak házbérjövédelme és így az az erő,

mely részben ezen terhet viseli, három akkora, mint Magyarországé, a mi tehát épen megfordított teherviselési képességet és így aránytalanságot tüntet fel. Ha már most hozzá veszem ehhez még azt, hogy a magyar korona országainak ebbeli adóssága, után a fizetett kamatok egyrésze Ausztria erői közé, más része pedig a záloglevelek fejében szintén oda és más országokba vándorol, akkor láthatjuk azt az óriási hátrányt, melyben Magyarország Ausztriával e téren is szemben áll.

Nem azért említem fel ezeket, mintha e czímen Magyarország teljesítési képességéből valamit lealkudni akarnék, sőt ellenkezőleg kihagyom e tényezőt is a kalkulusomból, hogy ezáltal is tanujelét adjam annak, miszerint a két állam erőviszonyainak kimutatásában nagy engedményekkel dolgozom, midőn összemérési tényezőképen úgy a föld-, valamint a háznak is csak a hivatalos adatokban konstatált és az adók alapját képező jövedelmeket használom.

III. A teljesítési képességnek egy harmadik erőforrása: **a tőke** és az ebből származó jövedelem, melyre nézve nagy, de biztos vonásokban szintén hivatalos adatok állanak rendelkezésünkre.

Hogy ezen adatokból egyfelől az összehasonlító következtetéseket levonhassam, másfelől pedig, hogy az összehasonlítandó erők egyöntetűek legyenek és azokba — természetüknél fogva — idegen alkatelemek bele ne vegyüljenek: czélszerűnek tartom, ezen erőforrásnak csak nagy kategóriáit kiemelni és első sorban Ausztriának, másodsorban pedig Magyarországnak ebbeli erőit külön-külön felsorolni.

Ausztriának egyebek között 1895 végén a következő, statisztikailag kitüntetett és így nyilvánosan

konstatálható megtakarított tőkék állottak rendelkezésére:

a) a Takarékpénztárak betéti tőkéje tett: 1,597.362,000 frtot;

b) az összes bankintézeteknél ily természetű pénzbetétekben elhelyezve volt: 110.313,000 frt;

c) a szövetkezetek mindkét nembeli előleg egyleteinél, a takaré- és folyószámla betétek tettek: 373.876,000 frtot;

d) a póstatakarékpénztáraknál elhelyezve volt: 41.248,010 frt;

e) Ausztria és Magyarország különféle, de összes államadóssági czimleteiből azon hivatalos kimutatás szerint, melyet az osztrák pénzügyminiszterium „Tabellen zur Währungs-Statistik“ összeállított és 1893-ban a törvényhozó testület elé terjesztett, és mely nagyban és egészben megegyez a magyar kormány ugyanakkori hasonló czélú és összeállítású előterjesztésével is, 1892. év végén Ausztria birtokában volt:

Osztrák czimletekből, még pedig az aranyra szólókat 19 relatióval átszámítva, kerek összegben 2,919.000,000 frt.

Magyar czimletekből pedig hasonló átszámítás mellett: 585.000,000 frt.

E két utóbbi tételnél meg kell jegyeznem, hogy ezeknek megállapítása érdekében azért kellett elfogadnom az 1892. évre szóló hivatalos előterjesztéseket, mert későbbi hivatalos adatok osztrák részről rendelkezéseimre nem állanak, és mert ezen adatok, mint hivatalosak, egyik részről sem kifogásolhatók;

hogy továbbá való az: miszerint Ausztria adós-

ságai közül a Pilsen-Prieseni vasuti adósságnak külföldi fizetési helye nincs, a 4 és 5 százalékos soroslati kölcsönnek, továbbá a Pilsen-Prieseni, a Ferencz József-, a Vorarlbergi-, a Rudolf-, a Károly Lajos- és az Erzsébet császárné vasutak elsőbbségi kötvényeinek pedig csakis Németországban van külföldi fizetési helye, mindazonáltal, ha figyelembe vesszük, hogy ezeknek szelvényeiből Németországban is csak mintegy 1.500.000 frt értékű került beváltás alá, a mi körülbelül 35 millió tőke értékének felel meg, hogy továbbá Németországon kívül, más államokban a papírértékre szóló osztrák és magyar címletek felvételi előszeretettel alig is találkoznak, nagyon feltehető: hogy az Ausztriában beváltott többi szelvényeknek megfelelő címletek valósággal is mind ott vannak elhelyezve;

hogy végül az osztrák tartományok ebbeli tőkéjüket 1892 óta is jelentékenyen gyarapították, mit igazol azon körülmény, hogy a magyar kormány által 1896. évben összeállított kimutatás szerint 1894 évben 1,121.047,729 frt magyar államadóssági tőke után lettek a szelvények Ausztriában beváltva, holott — mint fentebb említém — az ott elhelyezett magyar államadóssági tőke 1892. évben még csak 585 milliót tett. Mindezek dacára azonban csakis az 1892. évben kimutatott összeget veszem fel számításomba, nehogy ahhoz a legkisebb szó is férhessen.

f) Az összes bankok, a hitelintézetek, valamint az osztrák-magyar bank által Ausztriában kibocsátott záloglevelek értéke, a mérlegek szerint 1895. év végén 796.112,000 frtot tett. Hogy ezen értékekből mennyi van Ausztria népeinek birtokában, arra természetesen adatot szerezni lehetetlen és csupán azt

lehet megállapítani, hogy a pénzügyintézeteknek, szövetkezeteknek, takarékpénztáraknak és osztrák-magyar banknak birtokában, ezeknek mérlegei szerint 1895 év végén, értékpapírok czime alatt 595.585,000 frt van kitüntetve; hogy azonban mennyi ezek között a záloglevél, azt megállapítani nem lehet. Mindazonáltal, tekintettel arra, hogy a Magyarországon kibocsátott és alább kimutatandó záloglevél mennyiségéből is jelentékeny összeg van Ausztriában, míg viszont Magyarországon osztrák záloglevél épenséggel nincs, és ilyen egyesek birtokában legfellebb elszórtan található, felette nagy és talán pár száz millióra menő koncessziót vélek tenni, ha felveszem, hogy a két állam zálogleveleiből Ausztriában egyeseknél, közpénztáraknál, bankoknál és pénzügyintézeteknél minális 400 millió frt, vagyis az Ausztriában kibocsátott záloglevelek 50 százalékának megfelelő érték van elhelyezve.

Mindezek szerint tehát constatálom, hogy Ausztriának a megelőző a), b), c), d), e) és f) pontok alatt hiteles és hivatalos adatok alapján felsorolt és nyilvánosan megalapítható tőke értékei legalább is 6027 millió frtot tesznek.

Nézzük most már a magyarországi tőke-erőviszonyokra vonatkozó adatokat hasonló sorrendben:

- a) a takarékpénztári betétek állománya 1895. évben tett 565,132.000 frtot;
- b) az összes bankoknál és pénzügyintézeteknél elhelyezve levő takarékbetétek 141,105.000 frt;
- c) a szövetkezeteknél 37,554.000 frt;
- d) a postatakarékpénztár *takarékbetét*i állománya 10,858.000 frt;
- e) Magyarország és Ausztria különféle állam-

adósságaiból, az aranyczimleteket papírpénzre átszámítva, ugyancsak a fentebb említett kimutatás szerint 1892. évben magyar kézben volt:

1. Magyarországi czimlet 616,304.000 frt,
2. osztrák czimlet 29.563.000 frt.

E két utóbbi tételnél szintén meg kell jegyez-
nem, hogy már csak a teljes egyöntetűség kedvéért
is, szintén az 1892. évi hivatalos adatokat kelle
használnom, ámbár ez idő óta a magyar állampapi-
roknak Magyarországon elhelyezett mennyisége vala-
mivel szintén emelkedett, a mennyiben itt 1894.
évben a hivatkozott 1896-iki hivatalos kimutatás
szerint már 664,492.000 frt volt elhelyezve. Ugyde
mi ez az emelkedés az osztrákéhoz képest, a hol
1892-től 1894. végeig csak a magyarországi állam-
papírérték mennyisége — mint fentebb említém —
585 millióról 1121 millióra rugott, saját értékpapirjai
pedig mind nagyobb arányokban vándorolnak haza
és szivatnak fel Ausztria népei által.

f) A magyarországi összes pénzügyintézetek által
kibocsátott záloglevelek értéke, a mérlegek szerint
1895. év végén 417,899.000 frtra rugott; tekintettel
azonban arra, hogy ezen záloglevelek jó része Ausz-
triában és más országokban van elhelyezve, tekin-
tettel továbbá arra, hogy 1895-ben a magyarországi
összes pénzügyintézetek, tehát bankok, földhitelintézetek,
takarékpénztárak és szövetkezetek birtokában, ezeknek
mérlegei szerint 169,526.000 frt értékű értékpapir
volt, melyeknek pedig a záloglevelek csak kisebb
részét képezik, — tekintettel végül azokra, miket az
I. f) alatt felemlítettem, ismét csak koncessziót vélek
tenni, ha a Magyarországon elhelyezett záloglevelek
értékét, ezeknek 50 százalékában, vagyis 208 millió
forintban veszem fel.

Mindezek szerint tehát konstátálom, hogy Ma-
gyarországnak a megelőző a), b), c), d), e) és f)
pontok alatt hiteles és hivatalos adatok alapján fel-
sorolt tőkeértékei, Ausztriának fentebb kimutatott és
6027 millió forintot tevő, hasonló erőforrásaival
szemben 1659 millió forintot tesznek.

Nem megyek bele a két állam tőke-erőviszo-
nyainak további részletesebb vizsgálatába, és pedig
azért, mert egyfelől ezen erőviszonyokról egészen
pozitív alapokon nyugvó hivatalos képet kívánok
nyújtani és így tartózkodnom kell minden kombi-
natív természetű megvilágítástól, nehogy ez önké-
nyesnek mondathassék és a dolgokhoz kevésbé
értő közvélemény szemeit aféle frázisokkal, hogy
„mindezek csak egyéni felfogások, vagy egyoldalú
és tendenciózus következtetések“, bekötni lehessen;
másfelől pedig azért, mert a közgazdasági élet kü-
lönöző ágai egymással összefüggésben állván, mi-
helyt a hivatalos statisztikai adatok felsorolásán túl
mennék, és a számításba oly tőkejellegű erőket is
bevonnék, melyek iparvállalatok, kereskedelmi vállala-
latok, vagy más közkereseti czélok szolgálatában is
állanak, már ez esetben a „tőke“ czimén való össze-
hasonlítás helytállósága, ha nem is igazságosan, de
látszatra könnyen kifogásolható lenne. Maradok tehát
magoknál a kamatozó tőkék száraz és egyszerű
tölsorolásánál, melyek különben is mindkét állam-
ban egy természetűek és ezektől elkülönítve, muta-
fok reá néhány oly mozzanatra, melyek ezen erő
tekintetében is, még kirivóbbá teszik azt a nagy
különbséget, mely a két állam ebbeli teljesítési ké-
pessége között Ausztria javára fenforog; neve-
zetesen:

Nem foglaltam bele a fentebbi számításba az osztrák-magyar bank 90 milliót tevő részvénytőkéjét, mert ámbár ezen jelentékeny összeg is tőkeerőt képvisel, és egymagában véve is megközelíti Magyarország összes bankjainak s földhitelintézeteinek 115 milliót tevő részvénytőkéjét; mindazonáltal nem mutatható ki, hogy ezen részvények kizárólag osztrák kezekben vannak. Azt azonban az osztrák-magyar bank évi jelentéseiben felsorolt közgyűlési tagok nevei és cégei után is joggal állithatom, hogy ily részvények magyar kezekben csak felette szórványosan lehetnek, és így ezen tőkevagyon, valamint az intézetnek 32,500.000 forintot tevő tartalékalapja (a 13,525.000 forint árfolyam-nyereséget nem veszem fel) nagyban és egészben osztrák tulajdon, és mint ilyen Ausztria javára jövedelmez.

Kihagytam a felsorolásból a sóbánya-utalványokat is, melyek Ausztria tőkeerői között, fluktuálva bár, de átlag 50 millióval szerepelnek.

Nem vettem fel a számításba az osztrák bankok és pénzüzetek 307 milliót tevő részvénytőkéjét és 104 millió tartalékalapját, valamint a takarékpénztáraknak 123 millió rendes és 35 millió speciális tartalékalapjait sem, melyekkel szemben viszont kihagytam a kimutatásból magyar részről is a bankok és pénzüzetek 98 millió részvénytőkéjét és 21 millió tartalékalapját, mint nemkülönböztetve a takarékpénztárak 68 millió részvénytőkéjét, és 31 millió rendes, valamint 20 millió külön tartalékalapjait is, melyek pedig hasonlóan tanubizonyosságot tesznek ezen tőkevagyonok feltűnő aránytalanságáról.

Említés nélkül hagytam a bankok és hitel-

intézetek kivételével a többi közkereseti részvénytársaságok 437 millió forint befizetett részvénytőkéit, és 45 millió forint tartalékalapját is, melyek szintén tőkevagyonokat képeznek ugyan és a kimutatások szerint 1895-ben 9·25 százalékkal gyümölcsöztek, viszont azonban kihagytam magyar részről is azon 125 millió befizetett részvénytőkét, és 13 millió tartalékalapot, mely a Dr. Vargha Gyula ur által a magyarországi hitelügy történetéről kiadott és a hivatalos adatok alapján összeállított műben 1894. év végén ennyire tétetett. Mindezeket részletes adatok hiányában elemeire bontani, és természetök szerint osztályozni, és jövedelmi kategóriák szerint összehasonlítani hivatalos segítség nélkül módomban nem áll, de melyek hasonlóan támogatják azon rendkívüli aránytalanság nagyságát, a mely köztünk és Ausztria között e téren is fenforog, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy az ipari vállalkozás nagy zöme Ausztriában magánkezekben van, nálunk pedig éppen ellenkezőleg részvénytársasági kezekben.

Kellő adatok hiányában nem lehet kombinációt felállítani arra nézve sem, hogy a Monarchián kívül álló államok értékeiből van-e elhelyezve Ausztriában és mennyi? De oly tőkegazdag országról, mint Ausztria, tekintettel még a szomszédos Németországgal fennálló érintkezési viszonyokra is, alaposan feltehető, hogy ilyen tőkeértékekkel is bír, viszont azonban Magyarország részéről, melynek saját állami és üzleti értékei is részint Ausztriában, részint más államokban vannak elhelyezve, és ezekből kimutathatólag alig volt képes idehaza 20 százalékot megtartani, ez az eset egyesén ki van zárva.

Nagy jelentőségű mozzanat az is, hogy az osztrák-magyar banknak az 1894 évi üzleti jelentése szerint, — mint futólag fentebb is említém — a magyar korona országainak ingatlanaira bekebelezett 108 millió jelzálogkölsőne, valamint a cs. és kir. szab. osztrák földhitelintézetnek az 1897. évi üzlet jelentése szerint magyarországi ingatlanokra bekebelezett 68,579.644 frt jelzálogkölsőne után, ugy nemkülömben az osztrák-magyar bank által az említett évben leszámított 431 millióra rugó váltói, mint szintén 38 milliót tevő kézzizálog kölsőnei után a kamatok Ausztriába folynak, pedig nagy kérdés, hogy ennek ellenszolgáltatásául Magyarország, mint eladósodott állam, kap-e megfelelő beruházási erőt, avagy itt az „adósságot adóssággal“ is jelentékeny szerepet játszik; míg viszont Ausztria eféle kölsönök, vagy más ily természetű alimentáció fejében, Magyarországnak mitsem kontribuál, sőt élvezi azon kamatokat is, melyeket Magyarország az Ausztriában elhelyezett tekintélyes államadóssági czimletek után, Ausztria erőinek javára évenként kiizzad. Hiszen nem én, hanem az adott esetben egy nagy tekintélyű tényező, az osztrák birodalmi tanács budget-bizottsága, tehát **maga Ausztriának kompetens testülete** mondá 1896. november 26-án kelt és az állami költségvetést előterjesztő jelentésében a következő, nagy figyelemre méltó igazságokat: „Die bekannten Thatsachen stimmen auch mit obigen Ergebnissen. Die grosse Handelsbilanz Oesterreichs erklärt, wieso Oesterreich in den letzten zehn Jahren, nicht blos *grosse Beträge eigener Effecten aus dem Auslande zurückkaufen*, sondern noch grosse Summen in

Ungarn investiren konnte, während in Ungarn jede Stockung im Absatze ungarischen Titres sofort nachdrücklich empfunden wird. Es ist eben der Unterschied eines alten Industrie-Staates, welcher von seinen eigenen Mitteln lebt, und eines eben in Entwicklung begriffenen Landes; welches vieler Investitionen bedarf, und hiezu des fremden Capitals benöthigt. Die österreichische Volkswirtschaft ist schon autonom in derselben Weise, obwohl nicht in demselben Grade, wie jene Deutschlands, und Frankreichs, während die ungarische noch stark vom Auslande *und von Oesterreich abhängig ist*, und des fremden Credits zu seiner Entwicklung unbedingt bedarf.“ Csodálatos, hogy éppen azon 10 évről szól ez a quóta-agitáció által még nem befolyásolt őszinte ének, mely a quóta megállapításának alapjául szolgál. Vajjon nincs-e a legteljesebb erkölcsi igazságom, ha a quóta-tárgyalások alkalmából Ausztriát arra kérem, hogy legalább saját ítéletét tisztelje, mert ezt hozza magával az igazság és az állami tekintélyt megillető méltóság.

Ezen mozzanatok szemüvegén keresztül nézve tehát Ausztria erőit, meg nem támadható biztossággal, sőt Ausztria előnyeire jelentékeny koncesszióval állithatom, hogy azon erőviszony, melyet összemérés céljából Ausztria részéről 6027 millió forintban, Magyarország részéről pedig 1659 millió forintban tüntettem ki és mely 78·41 = 21·59 arányszámot eredményez, nemcsak hogy nem tulzott, de a felsorolt körülmények figyelembe vétele mellett Ausztriára szerfelett kedvező, sőt a valóságot meg sem közelíti.

IV. A teljesítési képességnek egy negyedik erő-

forrása a **bányászat és kohászat**. Erre nézve csupán egy adatot hozok fel, melyet üzenetében a megelőző magyar quóta-bizottság is érintett, t. i. az évi termelés értékét, mely a sóbányászat kivételével 1895. évben Ausztriában 119 millió forintot, Magyarországon pedig 33 millió forintot eredményezett, ami tehát 78·29 és 21·79 arányszámnak felel meg és ehhez csakis annyit tesztek hozzá, hogy Ausztria ezen termelvényei közül különösen a kőszénnek egy jó része Magyarországon és pedig nem produktív célokra fogyasztatván el, az ebből származó jövedelem figyelmet érdemlő részét Ausztria javára is Magyarország szolgáltatja. Egyébiránt, hogy a bányászatra vonatkozó erőviszonyokról helyes véleményt alkothassunk, ennek tényezői közül csak a következőknek arányszámait iktatom ide: A bányamunkások aránya volt 1893. év végén Ausztriában 70·25, Magyarországon 29·75. Az előállított kőszén aránya 87 és 13, a bánya-termékeké 73·36 és 26·64, a nyers vasé 67·50 és 32·50, ami összesített értékben tehát tetemesen alatta marad Magyarország részéről a 30 arányszámnak.

V. De forduljunk Ausztria leggazdagabb erőforrásához, **az ipari erőhöz**, és az ebből származó jövedelemhez, melyre vonatkozólag mult alkalommal maga az osztrák quóta-bizottság is elismerte — ami nem kis dolog — hogy Ausztria előnyben van.

Nem tagadhatni, hogy a monarchia két államának iparviszonyait, nevezetesen ezeknek jelenlegi fejlettségét, termelő képességét, tevékenységét és jövedelmezőségét, egyszóval ebbeli gazdasági erejét, főképpen összehasonlítás céljából megvilágítani és megmérni nehéz feladat, amennyiben pontos és rész-

letes iparstatisztika, és még kevésbbé iparkataszter sem Ausztriában, sem Magyarországon nem létezik, és így e téren csakis kombinációkra vagyok utalva. Mindazonáltal a két állam ebbeli gazdasági erejének különbözősége oly nagy, hogy a legáltalánosabb és legdurvább vonások is elegendők annak a megállapítására, hogy Magyarország ipari ereje, az osztrák iparral szemben, még csak komolyan szóba sem jöhet. Buvárkodásaim alapját többféle források képezik, melyek közül azonban alapvetőül osztrák részről a kereskedelmi miniszterium által közrebocsátott „Statistik der österreichischen Industrie, nach dem Stande am Ende des Jahres 1890“, magyar részről pedig az 1895-ki hivatalos felvételt és folytatólag az 1890. évi népszámlálás eredményeit veszem, kiegészítvén ezeket az iparfelügyelőségek jelentéseivel, továbbá az egyes vállalatok, ipari részvénytársaságok, árutorgalmi statisztika, adó-statisztika és más ezekhez hasonló hivatalos és hiteles adatokkal, valamint Matlekovics Sándornak „Magyarország közgazdasági és közművelődési állapotáról“ kiadott és közelebb megjelent becses művének adataival.

Annak előrebocsátása mellett, hogy az egyenként felsorolandó tényezőknek és adatoknak egyike sem alkalmas arra, hogy az ipari erő megmérésére önmagukban véve elegendő támpontot szolgáltatassanak, mégis összeségökből meg fogjuk nyerni nagy vonásokban azt a képet, mely célunkhoz elvezet. Lássuk tehát az adatokat és tényezőket egyenként.

A magyar ipar fejlődéséről elméletileg és gyakorlatilag egyaránt jeles szaktudósunk és iparpolitikusunk, imént említett Matlekovics Sándor, a Bécsben megjelenő „Handels-Museum“ 1897. évi novem-

ber 18. és december 2-ki számaiban egy tanulmányt közöl, melyben a többi között összehasonlító kimutatás is foglaltatik arra nézve, hogy a monarchia két államának tulajdonképpeni iparral foglalkozó lakossága iparcsoportonként milyen arányokat mutat fel. Ezen kimutatás, kevés eltéréssel, melyet a közlő maga is megjegyyez, és melyet én még megtoldok azzal, hogy a kimutatás az „egyéb iparágak“ elnevezés alattiakat nem ölelte fel, — a két állam hivatalos népszámlási felvételeinek megfelel és egészben véve azért érdekes, mert egész pontosan számítva már ez is Ausztriára 76.91, Magyarországra nézve pedig 23.09 arány számot tüntet fel; — érdekesége fokozódik az által, hogy az iparcsoportok szerinti megosztás és ezeknek arányai egy lépéssel közelebb visznek bennünket az egyes iparágak jelentőségének és így értékelésének felismeréséhez. Tömörítve ide iktatom tehát elsőbben is ezen iparcsoportokban foglalkozó népesség létszámát és azoknak arányait:

Ipar-csoport	Foglalkozó népesség		Arányszám	
	Ausztriában	Magyarországon	Ausztriában	Magyarországon
Ruházati ipar	590367	185148	76	24
Faipar	299358	118064	72	28
Vas- és fémipar	239328	89386	73	27
Élelmezési ipar	150612	81277	62	38
Építészeti ipar	228751	60379	80	20
Állati termény	75192	31786	71	29
Fonó- és szövőipar	411191	31349	93	7
Bőripar	38725	26080	61	39
Agyag- és tüvegipar	91287	21590	81	19
Gépipar	22799	13507	63	37
Tanművek ipara	29261	10493	74	26
Vegyészeti ipar	27858	8315	77	23

Ipar-csoport.	Foglalkozó népesség		Arányszám	
	Ausztriában	Magyarországon	Ausztriában	Magyarországon
Szeszfélék ipara	53169	7802	88	12
Butor- és lakberendezési ipar	25387	7118	79	21
Arany-, ezüst- és apróárus-ipar	15752	5004	76	24
Papíripar	29934	4249	88	12
Kertészeti ipar	24102	3533	88	12
Tudományos eszközök ipara	13483	3222	81	19
Zenészeti ipar	5732	418	93	7
Sokszorosító ipar	25866	8996	74	26

Ezen különben önmagában véve, elég érdekes kimutatásból azonban az ipari és ipartermelési erő megmérésére alapos következtetést vonni nem lehet, miután elvégre is nem az a döntő, hogy hány egyén foglalkozik iparüzlettel, hanem a kérdés az, hogy milyen az iparnak a fejlettsége, vagyis, hogy mi és mennyi az, ami termeltetik, és hogy az a mi termeltetik, miként, és hogyan termeltetik? Az ipari átalakulás, mely ma a géprendszerre van fektetve, az utóbbi évtizedek alatt nagy arányokat öltött, különösen oly államokban, melyek mint Ausztria, már a megelőző időkben is ipari államok voltak. A kéziipar egészben véve, gyáriparra változott, és változik át, és ez az átalakulás Ausztriában nagyban és egészben már meg is történt, különösen azon kedvező helyzetnél fogva, melyet számára egyfelől a vámpolitika védelme, másfelől pedig Magyarország fogyasztása minden időben biztosított és ma is biztosít. Magyarország azonban részint ipari elmaradottságánál, részint a tőke hiányánál, részint pedig Ausztria reá nehezedő versenyével szemben régi állapotából mindeddig ki nem bontakozhatott, és ma is csak a kezdetlegesség stadiumában van. Ipara

tulnyomó részben még ma is a kézi ipar jellegével bír és éppen ezért erő tekintetében, Ausztria fejlett ipara mellett, alig jöhet számba, daczára annak: hogy ma már néhány iparágban, figyelemre méltó termelési képességet fejt ki. Közelebb kell tehát férköznünk azon tényezők megvizsgálásához, melyek egyfelől az összehasonlításra alkalmasak, másfelől pedig az ipari termelés minőségének és mennyiségének igazi ismérveit szolgáltatják; ez pedig nem más, mint az iparnak gyári jellege, mert elvégre is, ma már a kis ipar, melynek nagy rétegei napról-napra pusztulnak, és a gyári munkakör tevékenységébe olvadnak bele, folyton vesztí lábait alul a talajt, és mint önálló termelési erő a nemzeti közgazdaság és teherviselési képesség szempontjából jelentékeny tényező lenni megszűnik. Ugyanazért, ha az iparral foglalkozók létszámából mindkét államban kihasítjuk azon szakmunkásokat, kik az iparral gyárilag foglalkoznak, akkor a magmaradt rész, kevés kivétellel, a létminimumra szoruló kisipart, nem pedig az adóképes jövedelmet fogja képviselni. A helyes diagnózis ezen álláspontjára helyezkedett az osztrák kormány is, midőn az 1895-ki felvételeket elrendelte, mert a főgondot azon iparok részletes leírására fordította, melyek gyári természetűek és melyeknek jellegét az 1883. márczius 15-ki törvény aként állapította meg, hogy a „geschlossenen Werkstätten unter Bethheiligung einer gewöhnlich die Zahl 20 übersteigenden, ausserhalb ihrer Wohnungen beschäftigten Anzahl von gewerblichen Hilfsarbeitern erfolgt, wobei die Benützung von Maschinen als Hilfsmittel und die Anwendung eines arbeitstheiligen Verfahrens die Regel bildet“.

A népesség foglalkozásának ily irányu statisztikája rendelkezésünkre áll nekünk is, még pedig ugyancsak 1890. évről, és így ezen a nyomon a két állam ipari erejét első nagy vonásokban már itt összemérhetjük.

Gyári jellegű vállalat, melyben 20-nál több munkás dolgozott, volt

Ausztriában 10.075, összesen 845.946 alkalmazottal és munkással.

Magyarországon 1244, összesen 112.345 alkalmazottal és munkással.

Az elsőnek, t. i. a vállalatok mennyiségének arányszáma Ausztriában 89:62, Magyarországon 10:38; — az utóbbinak, t. i. a munkások létszámának aránya pedig 88:29 és 11.71; — és tekintve, hogy a monarchia két állama közös vámterületet képez, tehát a verseny védelem nélküli és korlátlan, tekintve továbbá, hogy ily verseny mellett, a termelés ipari értékének is arányosnak kell lenni a munkások létszámával, mert különben a rentabilitás fenntartható nem lenne, előttem tisztán áll, hogy a jelzett arány, a két államgazdasági erőviszonyainak felismerésében és megállapításában a legsúlyosabb adatok egyikét szolgáltatja.

Az ipari erő jelentőségének felismerése szempontjából és a munkások létszámából meritett kombináció alapján ki kell emelnem azon további körülményt is, hogy azon iparvállalatok között, melyek legalább 20 munkással dolgoznak, jelentékeny szerepet játszanak Magyarországon a malomipar 6144 munkással, a gőzfűrészek és fűrészmalmok 5008 munkással, a donga és talpfakésztetés 4710 munkással, és a téglagyártás 4749 munkással, mely ipar-

ágak Ausztria hasonló gyáraiban 40.000 munkás által vannak képviselve. Ha ezeket mint durvább iparokat, mindkét állam ipari állományából kiselejtezzük, akkor az ipari termelés értékessége szempontjából Magyarország arányszáma 11·71 helyett 10·17-re száll alá. Ki kell emelnem továbbá azt is, hogy a nagy ipari vállalatok között szerepel nálunk 34 olyan állami gyár 19056 munkással (a két selyem-, és fonógyárat nem számítva) melyek részint az állami monopolumot, részint az állami üzemeket szolgálják, — következésképp versenyipart nem képviselvé, a nemzeti erő és teljesítési képesség szempontjából, a többi iparvállalatokkal egyenlő tekintet alá nem eshetnek. Valamint végül, ki kell emelnem azt is, hogy a cs. kir. szab. Dunagőzhajózási társaság ó-budai hajógyára 1900- és az osztrák-magyar államvasutttársaság resiczabányai vasgyára 1200 munkással szintén nagy kontingenst foglalnak le a magyarországi iparerőből, pedig ezen ipartelepek jövedelmei, nem a magyar állam közgazdasági erejét táplálják, hanem külföldre vándorolnak. Hasonlólag nem táplálja ezt azon 136 iparvállalat sem, melyek részint külföldi-, részint külföldi honosságu tulajdonosok birtokát képezik, és melyekre nézve helyesen jegyzi meg a magyar kir. statisztikai hivatal 1890. évi jelentése, hogy ezen adat is sajnosan tanúsítja, hogy a mennyiben már van is nagy iparunk, annak egy igen jelentékeny része és pedig a vállalatok számát tekintve 10·93, a segédszemélyzetet véve pedig 15·87 százaléka külföldi tulajdonosok kezében van. Mindezekhez járul még azon köztudomásu tény is, hogy az osztrák hitelintézet, a berlini Bleichröder cég, a

bécsi Bankverein, a bécsi Unió-bank, a frankfurti Erlanger cég, a bécsi Länderbank, — hogy egyebeket ne is említsek — számos iparvállalatokban és üzletekben érdekelvék, és mint ilyenek üzletrészők erejéig nem a magyar állam erőit és teljesítési képességét képviselik. Ha már most ezeket valamint az állami gyárat egészen számításon kívül hagyjuk is, és csak a tisztán külföldi- és külföldi honosságu egyének, vagy cégek iparvállalatainak 17830 létszámát tevő munkásait vonjuk le, a fentebbi módon és mindkét államban kiselejtezett gyárak munkásainak létszámából, az arányszám Magyarország részéről ismét csökkenni fog és 8·46-ra száll alá.

Ez a két állam ipari erőviszonyainak a képe azon kulcs alapján, melyet az ipari gyártással foglalkozó és fentebb megjelölt gyári vállalatok és gyári munkások létszáma feltüntet.

Az iparfejlettség felismerésével egy másik alkalmas tényezőjét, a gyárakban alkalmazott motorikus erők számbavétele és munkabírása szolgáltatja. Nem lehet tagadni, hogy ezen adatok igazi összehasonlító értéke csak az esetben van, ha ezen erők mindkét részről, iparcsoportonként elkülönítve kimutathatók, és az összehasonlítás eként megtehető, mert ugyanazon motorerő, mely egy téglagyárnál, egy fafűrésznél, vagy egy malomnál van alkalmazva, az ipari termelés értéke és jövedelmezősége tekintetében más eredményt fog felmutatni, mint például a textilipar, a ruházati ipar, vagy más finomabb iparnál és ezek egyes nemeinél. Sajnos, hogy a magyarországi iparra vonatkozólag 1890-ből ily összeirással nem rendelkezünk, és csak az 1896. évről fekszik előttem egy kimutatás, mely hivatalos,

tehát hiteles adatokat tartalmaz ugyan, de mely csak a főiparcsoportokat tünteti fel a nélkül, hogy az egyes csoportok válfajait külön is részleteznék; mindazonáltal lényeges tájékozást nyújt mégis a két ország iparának jelentőségére és azon nagy aránykülönbözetre, mely az osztrák ipar és a magyarországi ipar között fennforog.

Ide iktatom tehát az ipar csoportonkénti táblázatát, még pedig a következő megjegyzések előrebocsátása mellett:

a) ezen táblázat Magyarország részéről — mint mondatott — az 1896-iki állapotot tünteti föl, míg viszont az Ausztriára vonatkozó tételek az 1890-ik évi állományt tartalmazzák. Ámbár tehát az osztrák iparfelügyelőségek évi jelentéseiben nincs kimutatva sem az, hogy az 1890 óta keletkezett és átalakított gyárak mindenike besorozható-e azon kategóriába, melynek alapján az 1890-iki összeírás eszközöltetett, sem pedig az, hogy az újonnan keletkezett, vagy átalakított gyárat hányan és milyen motorokkal rendelkeznek, tekintve mégis az 1890 óta keletkezett és átalakított gyárak roppant számát és ezen gyárak jellegét, kétséget nem szenved, hogy tekintélyes számot képvisel az a motorikus erő, melyet összehasonlítás esetén az osztrák gyárak ebéli erejéhez hozzáadni szükséges, a mely tehát a kvótakérdés szempontjából az arányszámot Magyarország javára ismét kedvezőbbé teszi, vagyis tetemesen leszállítja.

b) A Magyarország gyáripár-telepein 1896. évről kimutatott motorok, az összes iparokat, tehát azokat is magokban foglalják, melyekben 20 munkásnál kevesebb van alkalmazva, a miből ismét

következik: hogy a magyarországi motorerőkből e czímen ismét jelentékeny mennyiség leirandó.

c) A magyarországi iparcsoportok kimutatása az 1890. évi osztrák összeírás iparcsoportjainak gruppírozásától egynémely tételekben eltér, és így részletes kimutatás hiányában azokat tételről tételre egyöntetűvé átalakítani módomban nem áll. Nagyban és egészben véve azonban mindkét kimutatás az összehasonlításra alkalmas anyagot szolgáltat.

d) A kimutatásokban a motorokat két tételben nevezetesen a „gőzmotorok és egyéb motorok“ elnevezése alatt összegeztem.

Ezen korrektívumok figyelembevételével, ime a két táblázat iparcsoportonként feltüntetve:

I. Ausztria részéről.

Ipar-csoport	Gőzmotorok		Egyéb motorok	
	Száma	Lőereje	Száma	Lőereje
I. Erzeugung von Metallen und Metallwaaren	1134	76031	2330	35199
II. Erzeugung von Maschinen-Werkzeugen, Apparaten, Instrumenten und Transportmitteln	523	11601	160	911
III. Industrie in Steinen, Erden, Thon und Glas	414	9689	592	5829
IV. Industrie in Holz, Bein, Kautschuk und ähnlichen Stoffen	473	11465	407	5205
V. Industrie in Leder, Fellen, Borsten Haaren und Federn	130	2274	117	768
VI. Textil-Industrie, Bekleidung und Putzwaaren	1970	113281	1088	40913
VII. Industrie	71	1928	28	490
VIII. Papier-Industrie	337	14161	617	39443
IX. Industrie in Nahrungs- und Genussmitteln	4381	69608	2311	23947
X. Chemische Industrie	843	10522	269	2844
XI. Baugewerbe	58	857	14	113
XII. Poligraphische und Kunstgewerbe	102	938	137	506
Összesen	10436	322355	8078	157168

II. Magyarország részéről.

Ipar-csoport	Gőzmotorok		Egyéb motorok	
	Száma	Lőereje	Száma	Lőereje
1 Vegyészeti ipar	271	6862	31	561
2 Élelmezési ipar	1175	57514	182	4069
3 Üdítő-ipar	15	389	27	217
4 Szesz- és söripar	322	6223	5	280
5 Agyag- és üvegipar	48	2211	20	226
6 Vas- és fémipar	366	29002	345	10076
7 Faipar	213	8521	61	1878
8 Bőripar	32	880	9	111
9 Papíripar	42	2551	52	3898
10 Fonó- és szövőipar	105	5959	24	706
11 Ruházati ipar	3	20	1	5
12 Butoripar	23	611	4	44
13 Ezüst- és apró-árkipar	12	1000	5	27
14 Sokszorosító ipar	12	147	68	418
15 Tudományos eszközök ipara	—	—	2	18
16 Építési ipar	87	4727	5	45
17 Jármű-ipar	10	202	—	—
18 Gépipar	178	13532	76	1550
19 Vegyes ipar	35	1208	7	46
20 Elektromos telepek ipara	55	6107	80	4534
Összesen	3004	146666	1004	28717

Ezen két táblázat tételeinek összehasonlításából, különösen ha a fentebb *a—d* pontok alatt felsorolt korrekтивumokat szem elől nem tévesztjük, meglepő nagy arányokban domborodik ki az a hatalmas különbség, mely Ausztria ipara és Magyarország ipara között létezik. Látható nevezetesen az, hogy a kimutatások egyedül az élelmezési iparnál tüntetnek ki gyengébb arányszámot, mint a melynél Magyarország részéről a malmok, a magyar iparnak ezen legerősbike szerepel, de melyre nyomban meg kell jegyeznem, hogy az ipar fejlődéséről évenként beterjesztett ministeri jelentések szerint 1891. év óta Magyarországon 405 ily új malom-iparvállalat létesült, a mely vállalatok motorikus

erői tehát 1890. évben még nem szerepelvén, az erre alapított arányszámot ismét tetemesen lenyomja. Látható továbbá, hogy az építési iparnál tűnik fel egy kedvezőtlen arányszám, mely azonban ismét csak látszólagos, amennyiben Ausztriában e czim alatt csak az épületasztalos és épületlakatos-ipar van felvéve, holott ezen iparok Magyarországon másként vannak csoportosítva, amennyiben ezen iparok nálunk a faipar és fémiparban vannak elhelyezve, az építőiparba pedig a Czementgyár-, Aszfalt, kátrány-készítés, légszesz- és vízvezeték-készítés, gipszgyár, artézikut-készítés és más, ezekhez hasonló iparágak vannak besorozva. Ellenben a többi, vagyis a szó magasabb értelmében véve finomabb iparoknál, az arányszámok csoportonként is egészen ellenkező arányokat tüntetnek fel. Így például a fonó- és szövő-iparnál $95.85 = 4.15$, — a ruházati iparnál $98.98 = 1.02$, — a papíriparnál $89.71 = 10.29$, — az agyag- és üvegiparnál $86.42 = 13.58$ és így tovább, holott pedig még itt sem állapodhatunk meg egészen, hanem figyelembe kell vennünk azon további körülményt is, hogy Ausztriával szemben az ottani ipar fejlettségénél fogva, a gyártmány finomsága, értékessége és abszolút becse, a jelzett arányszámok ipari jelentőségét Magyarországra vonatkozólag még hátrányosabbá teszik, amennyiben például: a porcellán, az üveg, selyemszövetek, férfi és női gyapjuszövetek, csipkék, finomabb bőrárúk, nyerges munkák és számtalan más iparágak terén a gyártmányok értékessége tekintetében az inferioritás annyira szembeszökő, hogy ezt összehasonlítás céljából bővebben és részletesen fejtegetni felesleges, sőt a mennyiben az

ipari tőkélytől származó különbözet sem a gyári munkások számának, sem pedig az alkalmazott motorok mennyiségének segélyével arányszámokban ki sem is fejezhető, egyenesen célttévesztett dolog lenne.

A szem elől nem tévesztendő czélt a teljesítési képesség felderítése képezvén, át kell térnem az iparból származó jövedelem némely ismérveinek a felsorolására. Erre nézve két forrás áll rendelkezésemre. Az egyik az adózási, a másik pedig az áruforgalmi statisztika és mindkét állam kormányának azon hivatalos előterjesztései, melyek egyfelől az adóreformok tervezetének indokolása, másfelől pedig a két állam gazdasági viszonyainak felismerése tekintetében szerfelett becses anyagot tartalmaznak.

Azon indokolás, melyet az osztrák kormány a direkt adók reformjára vonatkozólag az 1892. évi XI-ik ülészákon a birodalmi tanács elé terjesztett, számításokat eszközöl — még pedig többféle alapon — azon ipari jövedelem megálapítására, mely adóköteles lenne ugyan, de megadóztatva nincs. — Nem képezheti feladatomat az, hogy ezen számítások helyességével vagy helytelenségével foglalkozzam. Reám e helyütt csak annak konstatálása tartozik, hogy ezen hivatalos előterjesztés Ausztriának tényleg megadóztatott ipari jövedelmét — kihagyásával azoknak, melyek az 1849. évi jövedelmi adópátens 5. §-a szerint az első osztályu jövedelmi adó alól fel vannak mentve — 1889. évről 180·204.740 frtra teszi. Ugyanezen indokolás továbbá különböző kombinációk segélyével azon eredményre jut, hogy a szóban forgó

adóköteles jövedelem a valóságban, a fentebbi összegnek legalább is háromszorosára, vagyis tehát 540,614.220 frtra tehető. Ha már most figyelembe vesszük — a mit maga az indokolás is kiemel — hogy a tényleg megadóztatott jövedelemből a legcsekélyebb iparok ki vannak hagyva, ellenben ugyanabban a nagy gyári és kereskedelmi vállalatok, a mennyiben nem részvénytársaságon nyugsznak, mind benfoglalvák, hogy továbbá a keresetadó éppúgy, mint a jövedelmi adó kiszabása 1889-ben még egy teljesen elavult rendszeren nyugodott; akkor semmi kétség nem foroghat fenn aziránt, hogy még a háromszoros jövedelem is felette messze áll a valószínű jövedelemtől.

A magyar kormány 1893. évben a direkt adók reformjára vonatkozólag szintén egy terjedelmes és részletes adóstatistikával felszerelt emlékiratot terjesztett elő, melyben a többi között a keresetadó III. osztályába tartozó adóköteles foglalkozásokat és ezeknek megadóztatott jövedelmeit külön csoportosítva, részletesen kimutatja. Mellőzve itt is ezen munkálat bővebb méltatását, csupán azt emelem ki, hogy a magyarországi III. oszt. keresetadó főleg azon adóköteleseket öleli fel, a kik Ausztriában a keresetadó és az I. osztályu jövedelmi adó alatt állanak, csakhogy Magyarországon ezen adónem részben szűkebb, részben tágabb alapokon nyugszik. Szűkebb alapokon annyiban, hogy a kik Ausztriában a keresetadó legkisebb tételét fizetik, azok az I. oszt. jövedelmi adóval, meg nem rovatnak, ezeknek adó alapja tehát ki sem puhatoltatik, hanem csak tarifa szerint adóztatnak meg, ellenben tágabb alapokon nyugszik annyiban, hogy sok oly foglal-

kozást ölel fel, a melyet az osztrák kereset és jövedelmi adó nem érint. Ugyanezen emlékirat kíséretében megjelent adóstatisztika közli azon hivatalos puhatolások eredményeit is, melyek éppugy, mint Ausztriában adóköteles jövedelmet képeznek ugyan, de megadóztatva nincsenek, és azon eredményre jut; hogy a keresetadó alá tartozó valóságos jövedelem Magyarországon is többet tesz, mint a tényleg megadóztatott jövedelem, vagyis 139·2 millió frtot. Ha már most az utóbbi összegből kiselejtezzük a legkisebb tételben felvett adózók jövedelmét; továbbá mi is csak azon ipari jövedelmeket vesszük számításba, melyek az osztrák adóreform törvények indokolása szerint felöltettek és a valóságnak megfelelőn 540 millió forintban konstatáltak; akkor a legszigorubb számítás szerint véve, legfeljebb 83 millió frtot tesz az az ipari jövedelem, melylyel az osztrák 540 millió frt szemben áll, a mi tehát $86\cdot68 = 13\cdot32$ arányszámnak felel meg.

De az áruforgalmi statisztika is meglepő támpontokat szolgáltat annak felismerésére, hogy az osztrák ipar a magyar ipar mellett nemcsak óriási fölényben van, de az utóbbinak jelentősége az előbbivel szemben nagyon is kezdetleges.

Ausztriának Magyarországra való behozatala 1895-ki év folyamán a vámtarifának XVIII-tól L-ig terjedő főcsoportjaihoz tartozó, tehát ipari cikkekben 353 millió frt értéket képviselt.

Ezenfelül Ausztriának ugyancsak ezen ipari cikkekben jelentékeny kivitele volt az okkupált tartományokba és van a külföldre is, valamint ipari gyártmányaival Ausztria a maga 24·5 millió lakosságát is teljesen ellátja. Ezzel szemben Magyarország

összes kivitele ugyanezen cikkekben Ausztriába, továbbá Bosznia-Herczegovinába és a vámkülföldre összesen 80 millió frtot tett. Tekintve most már, hogy ezen kiviteli cikkek között is a nyers áruk, jelesen a nyers állapotban kivitt gyapju, kender, juta és selyem, továbbá a hulladékok és más ezekhez hasonló, iparilag fel nem dolgozott cikkek, mintegy 20 millió frtot képviselnek; tekintve továbbá, hogy Magyarország vámkülföldi kivitelének jó része szintén osztrák iparcikkek közvetítéséből áll; tekintve végül, hogy Magyarországnak vámkülföldről is van ilyen behozatala, melyeknek értéke, ugyancsak az áruforgalmi statisztika szerint, mintegy 45 millió forintra rug; első pillanatra látható, hogy Magyarország ipari termelése még nagyon is primitív állapotban van és hogy ebbeli szükségleteinek nagy részét az osztrák ipar látván el, mindezek Ausztria tulnyomó ipari jelentősége mellett tanuskodnak. Nem akarok e téren számszerű kalkulásokba bocsátkozni, miután erre a szilárd és kifogástalan támpontok hiányzanak, de bárki tegye is buvárkodás tárgyává a felhozott adatokat, arról fog meggyőződni, hogy azon arányok, melyeket az adóstatistikára épített és fentebb felhozott adatok feltüntetnek, ezen kombináció mellett is teljesen beválnak. Sőt a ki még továbbmenő kutatásokat akarna eszközölni, kísérelje meg azon módozatot, hogy vegye vizsgálat alá valamely részvénytársaságnak iparvállalatát, kombinálja az abban alkalmazott gyári munkások létszámát, továbbá az ott igénybevett motorokat és ezeket mindkét államban összehasonlítván egyfelől az ugyanazon iparcsoportok hasonló egyéb ipari vállalataival, másfelől pedig az amugy is

nyilvános számadásra kötelezett iparvállalat mérlegeivel és biztos támpontokat fog nyerni mindazon iparvállalatok termelési viszonyaira és jövedelmezőségére, melyek hasonló iparcsoportokban és ezeknek külön válfajaikban működnek, még pedig azért, mert közös lévén a vámterület, az iparvállalatok egyenlő és ugyanazon verseny feltételek mellett működnek és ha prosperálnak, jövedelmezőségöknek is megközelítőleg azonosnak kell lenni.

Mindezeket egybefoglalva és szem előtt tartva, a leghatározottabban állitható, hogy azon arány, melyet a két állam ipari erőviszonyaiban, a hivatkozott adóstatisztikai adatok, jelesül: Ausztria részéről az 540 millió, Magyarország részéről pedig a 83 millió frt évi jövedelemmel feltüntetnek inkább Ausztriának, mint Magyarországnak kedveznek és az ezek által feltüntetett arány igazságtalannak semmi esetre sem mondható.

Vizsgálódásokat és összehasonlításokat lehetne még eszközölni a közgazdasági életnek azon különböző területein is, melyek szoros értelemben véve, a felsorolt ágazatok egyikébe sem illeszthetők bele, de a teljesítési képesség tekintetében mégis oly erőt képviselnek, melyek ezen teljesítési képességnek szintén számottevő forrásait képezik és a nemzeti jövedelem gyarapításában jelentékeny részt vesznek; minők a kereskedelmi, a forgalmi és az értelmi foglalkozás. Miután azonban ez a vizsgálódás a tevékenységnek csak külső kereteit mutathatná be, a nélkül, hogy annak közgazdasági eredményeit és értékét is megalapítaná, és ekként az összehasonlítást ily alakban lehetővé tenné, miután továbbá e téren az erőknek összemérésére csak egy alkalmas mód

kinálkozik és ez, az adózás czéljából kipuhított és feltárt jövedelem, melynek adataival azonban, egy általános személyes jövedelmi adó behozatala előtt, sem nálunk, sem pedig Ausztriában ma még nem rendelkezünk; annál fogva le kell tennem arról, hogy ez alkalommal a nemzeti erőknek ebbeli alkatelemeit kutatás tárgyává tegyem, avagy az e téren rendelkezésre álló statisztikai adatokat felsoroljam. Csupán egész általánosságban jegyzek meg annyit, hogy a tevékenységnek ezen ágazatai oly szoros összefüggésben vannak a közgazdasági élet egészével, hogy bátran fellehet állítani azon tételt, hogy a kereskedelem, a forgalom és intellektuális tevékenység közgazdasági jelentősége minden nemzetnél, az erőknek ugyanazt az arányait tüntetik fel, a melyet a közgazdasági élet egészének fejlettsége képvisel, még pedig azon egyszerű okból, mert ezek egymásból fejlődnek, egymásból élnek, és egymás támogatására és kiszolgálására vannak utalva, következőleg közöttük és arányaik között az összhangnak szintén meg kell lenni.

Rekapitulálva most már a felsorolt adatokat, megkísértem azoknak eredményeit egyenlő alapokra fektetni és számszerű tételekben összegezni azon erőket, melyeknek összemérése — megengedem — nagy vonásokban, de megbízható képét fogja mégis nyújtani azon erőviszonyoknak, melyek a teljesítési képesség tekintetében mindkét államnak rendelkezésére állanak.

Egyenlő alapul a jövedelmi alapot választottam és pedig nem azért, mintha én ezzel most a quóta megállapításának jövendő bázisát kijelölni akarnám, mert ez a jelen tanulmányomnak még csak tárgyát

sem képezi, és mert a jövő bázis megállapításánál, ha ugyan a történetek után ilyennel még foglalkozni fogunk, a fogyasztási adóknak mint korrektívumoknak szintén szerepök lesz, hanem azért, mert jelenleg előmunkálatok hiányában legtöbb biztonsággal csak ezen az alapon járhattam el, a mennyiben ezen alapok az erők egynémelyikénél, mint például a földnél és a háznál, hivatalos számtételekben fekszenek előttünk, részint pedig azért, mert a többi erőknél, a hol t. i. kombinációk segélyével kellett dolgoznom, a jövedelmet és ennek arányait több hozzávetőleges biztonsággal lehet összemérni, mint magának ezen jövedelem forrásait, tehát — mondjuk — a nemzeti vagyonnak az értékét, részint végül azért, mert a teljesítési képesség eszméjéhez elméleti és gyakorlati tekintetben közelebb áll a jövedelem, mint a vagyon, lévén az előbbi különben is alapja minden adózási rendszernek.

Jól tudom, hogy az erőknek ezen számszerű exponensei számos korrektívumokra szorulnak, mert a statisztikai adatok, melyekből meritvék, hiányosak; és mert nagy részök a valóságon innen marad, de jól jegyezzük meg azt a két dolgot, hogy ezen hibában mindkét állam adatai egyenletesen szenvednek, és így megfelelő korrektívumok alkalmazása mellett is az arányok csak jelentéktelenül fognak változni, — hogy továbbá éppen a sebzhetés kikerülése szempontjából, jelen tanulmányom minden részén keresztül vonul az a nyilvánvaló irány, hogy a quóta kérdés szempontjából a magyar állam erőivel szemben, Ausztria erőit kedvezményeztem, vagyis Ausztria jövedelmi forrásait inkább kisebbeknek, Magyarországéit pedig inkább nagyobbaknak fogadtam el.

Osszegezve tehát és pedig jövedelmi alapon a két állam erőit, azok a következő számtételeket tüntetik fel:

I. Ausztria jövedelme.

1. A földbirtokból	164,600.000	frt.
2. A házbirtokból	212,809.000	„
3. A tőkevagyonból — ennek jövedelmezőségét 4 százalékkal véve fel	241,080.000	„
4. A bánya vagyonból hasonlólag 4 százalékkal számítva	4,760.000	„
5. Az iparból	540,000.000	„
Összesen	1,163,249.000	frt.

II. A magyar Korona országainak jövedelme.

1. A földbirtokból	145,300.000	frt.
2. A házbirtokból	77,769.000	„
3. A tőkevagyonból — ennek jövedelmezőségét átlag szintén 4 százalékkal számítva	66,360.000	„
4. A bánya vagyonból hasonlólag számítva	1,320.000	„
5. Az iparból	83,000.000	„
Összesen	373,749.000	frt.

A két összegnek százalékos aránya:

$$75.68 = 24.32.$$

Igy állanak a monarchia két államának erőviszonyai, melyeken a quóta megalapításának törvényileg és természetesen nyugodnia kellene, pedig ezeket is csak — mint mondám — nagy vonások-

ban és mindkét részről hivatalos adatokra támaszkodva rajzoltam, elhagyva számtalan milliókat, melyeket nyugodt és objektív vizsgálódás mellett az erők mérlegében Magyarország javára kifogástalanul benthagyhattam volna. De tettem ezt azért, hogy a kifogásoknak még látszólagos alapot se nyujtsak, és mert a közvélemény felvilágosítására nem pedig absztrakt elméletek subtilis fejtegetéseire törekedtem. Külömben is, mint már említém, a két állam anyagi erőinek aránytalansága oly nagy, és oly szembeötlő, hogy ennek behatóbb taglalását csakugyan feleslegesnek tartottam volna. Megengedem, hogy több rendbeli hézagosságban laborál ez a tanulmány, de megvan nekie az a három tulajdonsága, hogy hivatalos adatokon nyugszik, hogy továbbá megmutatja az utat, melyen a két kormány által eszközhető felvételek segélyével az erők felismeréséhez csaknem a részletes pontosságig el lehet jutni, hogy végül a rengeteg engedményekből — melyek csakis Ausztria előnyére szolgálnak — tisztán látható miszerint Magyarország igazi aránya még a jelzett számon is alul áll. Ily körülmények között azután nagyon is érthető, hogy a mi tisztelt szövetségeseinknek okuk van félni az ő gazdasági viszonyaik szellőztetésétől, és a rendelkezésükre álló anyagi erők felderítésétől, mert hiszen ennek őszinte és reális megvilágítása mellett nyomban ki fogna tűnni, hogy a magyar korona országainak jelenlegi 31.4 quótája csakugyan túl magas és megdöbbentően igazságtalan.

És ime! a dolgoknak ilyen állása mellett kell nekünk találkozni Ausztria törvényhozásában azzal a gyűlölettel, azzal az agitációval és azokkal a

szidalmakkal, melyek ott Magyarország ellen — elismerem — eddigelé csak egyes „népboldogítók” részéről megnyilatkoztak.

Én ugyan magát ezt a tényt nagy elégtellel konstatalom, mert ebből azt kell látnom, hogy az ottani szitkozódó elemek Magyarország quótájának felemelését mással, mint gorombasággal megokolni nem tudják, ámde a monarchia érdekeire tekintettel aggodalomra méltó jelenségnek tűnik fel mégis, hogy a birodalmi tanács t. többsége és kormánya ezen kifakadásokat észrevétel nélkül hagyja, és ez által nemcsak a közjogi kapcsolat lazításának, de az agitációnak is malmára hajtja a vizet, mert igaz ugyan, hogy az eféle támadások komoly politikusok előtt tuiságos jelentőséggel nem birnak, de a kétértelműség külső látszata folytán oly kérdéseket tolnak előtérbe, melyeket homályban hagyni nem szabad a nélkül, hogy akár az agitáció tervszerűsége, akár a quótatárgyalások őszintesége iránt kételyek ne támadjanak.

Fontos kérdésekben a közvélemény képződésének irányítása, és helyes mederbe terelése, egyike azon magasabb kötelességeknek, melyeknek gondozása, és tapintatos kezelése, a kormányzati bölcsességnek kiváló feladatát képezi. Sok keletkezhető bajnak veheti ez elejét, elmulasztása pedig igen könnyen a közfelfogás megtévedésére és elfajulására vezethet. Már pedig abban a homályban, mely az osztrák kormánynak a quótakérdésben tanusított hallgatólagos magatartását körülveszi, önkénytelenül is az a kérdés merül fel, hogy ez mit jelent? Jelenti-e a szívbeli egyetértést in re, et in modo, azon törekvésekkel, melyek az agitációnak hátterét képezik,

mely esetben aztán ne beszéljünk a közjogi kapcsolatot iránti hűségéről, és a monarchia szilárdságának ápolásáról, avagy ez a magatartás azt jelenti, hogy a quóta-kérdés megoldása immár a nagyra nőtt agitáció terrorizmusának hatalmába került, mely esetben viszont azt kellene konstatálnunk, hogy a lajthántuli helyzet teljesen intraktabilis, és így a felelősség ismét nem Magyarországot, hanem azon tényezőket terheli, melyek erre kétértelmű maguk-tartása által reá szolgáltak.

Fokozta, sőt szította a bajt a t. osztrák quótabizottság is, a midőn mindjárt kezdetben beledobta a közvéleménybe a jelszót, „hogyan egyenlő jogoknak, egyenlő terhek felelnek meg“, a mi őszintén és nyíltan szólva, nemcsak felbuztatást, de a fennálló törvényes állapotnak megtámadását is tartalmazza.

Midőn ugyanis Magyarország 1867-ben a szankció pragmatikában elvállalt kötelezettségeinek kezelési módját megállapította, állami önállósága és kizárólagos önrendelkezési joga felett senkivel nem alkudott, és magát senkinek alku útján le nem kötötte. Önmaga számára szabott törvényt a nélkül, hogy ebbe a monarchia másik államának beleszó-lási joga lenne. Ily körülmények között hivatkozni tehát az „egyenlő jogokra“, mint valami joggyarapításra, és ennek mintegy viszonzásául állítani oda az „egyenlő terheket“, mint viszonzószolgáltatást, legalább is eszmezavar, és a Monarchia két állama között létező közjogi kapcsolat természetének nyilvánvaló félreértése.

De tovább megyek, és felvetem a kérdést, hogy vajjon azon törvényben, melyben Magyarország a

szankció pragmatikában elvállalt kötelezettségének teljesítési módozatát megalapította, hol van ki-mondva, hogy Magyarország a közös ügyek terheit és költségeit Ausztriával egyenlő arányban viseli? Sehol. Sőt ki van mondva az ellenkező, ki van mondva jelesen az, hogy az arány kölcsönös egyezkedés útján állapittatik meg, a mi annyit tesz, hogy mindenik fél annyival járul a közös ügyek költségeihez, a mennyit anyagi erejének aránya időről-időre feltüntet. Ha most már ily állásban a dolgoknak t. szövetségeseink elég bátrak arra, hogy az „egyenlő jogok“ és „egyenlő terheknek“ már csak a teljesítési képesség szempontjából is képtelen eszméjét felvessék, akkor legalább legyenek logikusak, és mondják meg nyíltan, hogy a monarchia két államát közösen érdeklő ügyeknek jelenlegi kezelési módját, mely a quóta megállapítását, a teljesítési képesség alapjára helyezi, a magok részéről fentartani nem akarják, mert ez legalább világos beszéd, melyet mindenki megért, de ez esetben azután nem is a quóta megállapításáról van többé szó, hanem arról, hogy Magyarország minden más ország kizárásával önmaga intézkedjék az iránt, hogy ezen kötelezettsége teljesítésének egy más módját állapítsa meg. A szóban forgó izgató jelszó kijátszásában van tehát a másik súlyos hiba, mely szerény véleményem szerint elkövetett, de melyért a felelősség Magyarországot ismét nem terhelheti.

Nem szenved kétséget, hogy felelősség terheli a magyar kormányt is azon kétértelmű magatartásért, melyet a quótakérdés eddigi vajadásain keresztül tanusított, és ezáltal szintén tényezőjévé vált azon kínos helyzet előidézésének, mely immár nemcsak

Magyarország anyagi érdekeit, de az Ausztria beléle-
tében lappangó betegség kitörése folytán a monarchia
szilárdságát is fenyegeti. Abban a pillanatban ugyanis,
melyben a quótaemelési tendenczia Ausztriában hi-
vatalosan, vagyis az irányadó tényezők részéről
megnyilatkozott, kötelessége lett volna mindkét kor-
málynak tisztázni a helyzetet és számot vetni az-
zal, hogy a quóta megállapításának eddigelé gya-
korlatban volt módzata, és az annak alapján esz-
közlendő szigorú számítás procedurája célhoz
fog-e vezetni, avagy ez, jogtalan előnyök kicsikarása
érdekében, tervszerű kifogásokkal fog találkozni,
mely utóbbi esetben azután, tekintettel az 1867 :
XII. t.-cz. 19. §-ának rendelkezésére, haladéktalanul
hozzá kellett volna látni a két állam igazi erőinek,
és teljesítési képességének feiderítésére alkalmas
adatok hivatalos összegyűjtéséhez, mert csak ezen
az uton lett volna elérhető az, hogy meggyőződje-
nek tisztelt szomszédaink azon agitáció hiábavaló-
ságáról, melybe bizonyára csak azért mentek bele,
mert a zavarosban való halászat hasznos dolognak
ígérkezett.

Sajnos azonban, hogy a magyar kormány is
összetett kezekkel és kétértelmű hallgatással nézte
a fejleményeket mindaddig, míg az ügy teljesen
elfajulva és megmérgezve, törvényszerű fóruma,
t. i. az országos bizottságok elé került.

Nézzük most már, hogy mi történt ezen tár-
gyalások folyamán.

A quóta megállapításának eddig gyakorlatban
volt módját a direkt és indirekt adók bruttó bevé-
telei, illetőleg az ezek alapján eszközölt számítások
és kombinációk képezték, és pedig akként: hogy

miután maga a t. osztrák bizottság egyik üzeneté-
ben nyíltan elismerte, hogy „1867-ben az ez alapon
megállapított quóta a birodalom (?) két fele pénz-
ügyi helyzetének megfelelő“, tehát mindkét állam
nyers bevételeiből, az átfutó tételek és időközileg
egyoldaluan létesített új, vagy tágitott adók kihatá-
sátván, természetes fejleményeivel együtt, önként
előáll az az alap, mely szerintök 1867-ben az ösz-
szehasonlításra és a quóta megállapítására alkalmas
támpontot szolgáltatva, és jobb alap hiányában Ma-
gyarország részéről is felkaroltatott.

Nem vonható kétségbe, hogy 1877. és 1887.
években is a quóta megállapításának tárgyalásai
szintén ezen számítások körül forogtak és ámbár
néhány tételek kihasítása vagy benthagyása tekin-
tetében mindannyiszor nézeteltérések és kölcsönös
észrevételek merültek fel, annyi mégis bizonyos,
hogy az egyezés — kompromisszum alakjában ugyan,
de mindkét izben létrejött.

Igaz, hogy a quóta kiszámításának ez az alapja,
és ez a módzata, egyik államra se kötelező, sőt,
— mint láttuk — az is bizonyos: hogy ez a kiszá-
mitási alap Magyarországra nézve szerfelett káros,
mert a két állam erőviszonyait nemcsak hogy hiven
vissza nem tükrözi, de sőt reá nézve azon alap-
hibában szenved, hogy mentől jobban kénytelen volt
szivattyuzni adózó polgárainak az erejét, hogy száza-
doknak önhibáján kívül álló mulasztásait pótolja,
annál hátrányosabbá vált reá nézve ez az alap.
Ugyde daczára annak, hogy Magyarország régen
látja azt a szembeötlő károsodást, mely a tényleges
erőviszonyoktól messze eltérőleg, ezen kiszámítási
módzat mellett reá nehezedik; mégsem bolygatta

azt, mert egyfelől látta, hogy ennek bolygatása, az uralkodó hatalmas tényerőkkel szemben, egy, következményeiben alig belátható zürzavarnak válhatnék forrásává; másfelől pedig mindenkor őszintén sulyt helyezett azon békés egyetértésre, mely a két állam között létező közjogi kapcsolat szilárdságának egyik első rendü feltételét képezi. Ez okon történt tehát, hogy Magyarország a quóta-tárgyalások megindulása alkalmával ezen gyakorlatban volt alapot, újra ajánlotta. És valjon, mit ért el Magyarország ezen, csaknem a bárgyuságig menő loyaltásával? Elérte azt, hogy Ausztria ezen kiszámítási alapot egész a legujabb időig vissza utasította, az ő anyagi erőinek és teljesítési képességének felderítését osztentative kerülte, a népességi kulcson kívül, más kiszámítási alapot javaslatba nem hozott, hanem egyszerűen lármát csapott és támaszkodva azon superioritásra, melynek Magyarország gazdasági és anyagi érdekei századokon keresztül áldozatul estek, minden megokolás nélkül Magyarország quótájának felemelését követelte, sőt mindezeket még meg is fűszerezte azzal a páratlan szatyrával, hogy ő az, aki a monarchia békéjét, nyugalját és szilárdságát hangoztatja.

Ámde arra nézve, hogy az ezzel ellenkező és tényekben megnyilatkozó tendenczia egészen mást mutat; kézzel fogható tanubizonyosságot szolgáltat az a körülmény: hogy a t. osztrák bizottság mindjárt kezdetben 58:42 quótát hozott javaslatba, holott, ha Magyarország bruttó bevételeiből nemcsak a kimutatott számtalan milliókat, de egy fillért sem hasítanánk ki, viszont pedig Ausztria bevételeiből, mindent a mi általa egyoldalulag kimutatott, kihasi-

tanánk, Magyarország quótája még akkor se lenne 42, hanem csak 40. Ily ellenmondással szemben talán megengedhető azon tiszteletteljes kérdés: hogy valjon komoly dolog-e ez?

De menjünk tovább.

A legutolsó tárgyalások alkalmával a t. osztrák quótabizottság fenntartással ugyan, de mégis a felajánlott alapon — bár részletes számítás nélkül — 61:50=38:50, majd ismét 62=38 arányszámot hozott javaslatba. Eltekintve attól, hogy az első arányszám semmiféle számítással ki nem hozható a mi — melleleg megjegyezve — ezen fontos ügynek nem éppen lélekemelő kezelését mutatja, ezen javaslat semmi mást nem jelenthetett, mint a felajánlott alap tényleges visszautasítását, a mennyiben ezen alap elfogadásának lényege abban áll: hogy a bruttó bevételekből a valóságos bevételeket nem képező átfutó tételek, és az időközileg behozott új adók, vagy emelt adók eredményei mindkét államban egyiránt kihatassanak. Már pedig a t. osztrák quótabizottság Ausztria bevételeiből nemcsak hogy olyan tételeket is kihatatni kíván, melyek semmi szín alatt ki nem hasíthatók, a minők például: a vámvonalon kivitt fogyasztási cikkek adóvisszatérítései, a kiviteli prämiumok, a mezőgazdasági szeszfőzdék bonifikációi, a galicziai és bukovinai propináció stb., hanem a magyarországi kihatandó tételek némely legnagyobb és legfontosabb tételeit, minők: például az italméresi jövedék, a földtehermentesítési járulékok, a pénzintézeteknél elhelyezett tőkék utáni adó, az általános jövedelmi pótagó, a cukor-, sör- és kávéfogyasztás utáni külön adók, az I. és II. osztályu kereseti adó és más tételek, melyek

Ausztriában nem léteznek, egyáltalában még csak szóba se hozza, a mi tehát ismét csak annyit jelent, hogy Ausztria nem egyezkedni, hanem Magyarországot egyszerűen megsarczolni akarja. Valóban ily hihetetlen számításra, vagy igazabban szólva merész támadásra csak egy méltó válasz lehetett volna, — a legridegebb visszautasítás.

Meg kell okolnom ezen állításomat és egyszersmind fel kell használnom ezt arra is, hogy az eddig gyakorlatban volt kiszámítási módozatot és ennek kontroverziáit szintén megvilágítsam.

A kiszámítás alapját — mint ezt már többször említettem — a két állam direkt és indirekt adóinak utolsó tíz évi (1886—1895) nyers bevételei képeznék, a mely bevételekből azonban mindkét részről kihasítandó lenne mindaz, a mi átfutó természetű, vagyis valóságos bevételt nem képez és mindaz, a mi oly adókból, vagy adótágításokból származik, melyek pusztán csak az egyik, vagy a másik államban létesítettek, mert hiszen, ha az egyik állam olyan új adót hoz be, melyet a másik állam be nem hozott, akkor az új adót behozó államnak nyers bevétele ezzel emelkedik, vagyis ha az új adó eredménye a nyers bevételekből ki nem hasitatnék, úgy ebből az adót be nem hozó államnak az a haszna lenne, hogy az ő quótája a másik országéval szemben leszállana és a többletet helyette is a magát adóval megterhelő állam fizetné.

Ezen alap ugyan nem az igazi alap, de jobbnak hiányában, — melyet bizon mindkét állam kormányának az erőviszonyok felismerésére alkalmas adatok hivatalos gyűjtése által 30 év óta előkészíteni kellett volna — eddigelé gyakorlatban volt.

Hogy pedig ez nem az igazi alap, azt jelezte a magyar quóta bizottság is 1896 ápril 15-iki üzenetében, de megmondottam én is ugyanazon év augusztus 18-án írott tanulmányomban, világosan kijelentvén, hogy ez az alap 1867-ben is és később is csak helyettesítőjét képezte az igazi alapnak, melyet én a fogyasztási adóknak mint korrektívumoknak szintén figyelembe vétele mellett, a két állam nemzeti jóvedelmének felderítésében véltem, és vélek, ma is feltehetőnek.

Ezen alap ma még rendelkezésre nem állván, ennek hiányában elfogadtam, elfogadom, sőt be is szavatolom én is az eddigi alapot, melynek azonban egy elengedhetlen feltétele van, és ez a szigorú számítás, vagyis kihasítása a bruttó bevételek eredményeiből mindazon tételeknek, melyek csak átfutó természetűek, vagy pedig az egyik és a másik államban egyoldalulag behozott új adókból vagy adótágításokból származnak, mert csak így kapjuk meg természetes fejlődésükkel együtt itt is, és ott is azon számítélt, mely semmiféle idegen ingredienciát nem tartalmaz és így az összemérésre alkalmas.

Ezen számítási módozat mellett tehát a kihasításokon fordul meg a kérdés. Azonban ennek korlátja van, és azért az önkényes számítás ki van zárva. Azon korlát t. i., melyet az imént precizizáltam, és melylyel szemben a kihasítandó tételek egyikét vagy másikat csak az elv sérelmével lehet oda ajándékozni. Ezen elv kezdettől fogva fel volt állítva, sőt ezen elvnek az osztrák quóta-bizottság részéről leendő előzetes elismerése a magyar bizottság által követeltetett is, még pedig a magyar bizottság kebelében hozott határozat alapján, és azon

feltételhez kötve, hogy ennek el nem fogadása esetén a magyar quóta-bizottság a maga részéről a számításba bele nem mehet. Fájdalom azonban a magyar bizottság többsége ezen elvi elismerésnek követelésétől elállott, és nemcsak a számításba belement, de a kihasítási princípiumon is rést ütve, az ujabbi quótát 68.03—31.97 százalékban felajánlotta, a mi a jelenlegi 31.40 quótával szemben 0.57 százalék emelést jelent. Érdeemes, sőt szükséges itt mindjárt egy elsőrangú fontossággal bíró mozzanatra a szives olvasó figyelmét különösen is felhivnom.

A magyar quóta-bizottság ugyanis 1896-iki üzenetében az adatok hosszú sorára hivatkozva egyebek között a következőket mondotta: „bármily mértéket alkalmazzunk a monarchia két állama vagyonságának megítélésére, az eredmény mindig azon az arányon alul marad, a mely szerint a magyar korona országai eddigelé a közösügyi költségekhez hozzá járultak, a magyar országos bizottság nyugodt lelkiismerettel véli kimondhatni, hogy a hozzájárulási arány felemelésére sem ok, sem szükség nincs.“ — És ime ugyancsak a bizottság utolsó ajánlatában az arány felemelését mégis javaslatba hozta. Vajjon mi oknál fogva? Talán a tisztelt osztrák bizottság által valami tévedés, valami számítási hiba, avagy valami jogosulatlan és méltánytalan követelés tekintetében felvilágosítva, kapacitálva lett. Dehogyan lett, sőt nem is lehetett, mert hiszen a múlt quóta tárgyalások óta érdemleges üzenet váltások, és eszmecserék vagy számítások a két quóta-bizottság között nem is folytak. Ez tehát nem is történhetett. A magyar quóta-bizottság többsége egyszerűen proprio motu, minden incidens nélkül lezárta magát, megvál-

toztatta kijelentését és feladta álláspontját. Ez pedig erkölcsileg és anyagilag egyiránt káros dolog.

Mielőtt azonban a magyar quóta-bizottság számításának helytállóságát bonczkés alá venném, könnyebb megérthetés kedvéért, de azért is, hogy a quóta kérdés egész anyaga együtt legyen legelsőben is, ide iktatom magát a számítást:

A magyar korona országait illetőleg.

A direkt és indirekt adók 1886—

1895 évi bruttó bevételei tesznek 2.587,460.664 frt

ebből kihasítandók:

I. Az átfutó tételek és pedig:

1. A hadmentességi díj	24,668.929	frt
2. A késedelmi kamatok	13,149.015	„
3. A végrehajtási költségek	2,840.591	„
4. Az osztrák kincstár számára beváltott dohány kiadásainak térítményei	82,759.048	„
5. Italmérési illeték és adó	120,825.657	„
6. Földtehermentesítési járulék	210,039.023	„

II. Egyoldalulag behozott adók és szolgáltatások.

1. Vasuti és gőzhajózási szállítási adó	65,934.310	frt
2. Nyeremény adó	2,162.671	„
3. Fegyver és vadászati adó	4,569.985	„
4. Bélyegzett marha és ló, levél ürlapok, hirdetményi bélyeg-gek és külföldi sorsjegyek lebélyegzése utáni illetékek	6,397.300	„
5. Általános jövedelmi pótagó	167,287.680	„
6. Czukor-, sör- és kávé külön-fogyasztási adók	43,466.785	„
7. Pénzintézeteknél elhelyezett tőkék utáni adó	26,967.810	„
8. Szelvényadó	4,106.710	„
9. Dohány beviteli és termelési engedélyekért	2,979.029	„

összesen 769,524.053 frt

marad 1,817,936.611 frt

Ausztriát illetőleg.

A direkt és indirekt adók 1886—

1895 évi bruttó-bevételei tesznek 4,013,300.775 frt

ebből kihasítandók :

I. Átfutó tételek és pedig :

1. A cs. kir. államvasutak kereseti és jövedelmi adója	14,073.744	„
2. Az osztrák-magyar Lloyd jövedelmi adója	567.748	„
3. Fogyasztási adó visszatérítések és jövedéki biztosítékok visszatérítése	38,018.740	„
4. Czukor- és szesz kiviteli jutalmi térítmények	20,909.296	„
5. Magyarország, illetve Bosznia térítménye a fogyasztási adó restitucziók fejében	5,682.295	„
6. Magyarország és Bosznia részére szeszadó megtérítés	843.066	„
7. A bélyeg és illeték-, a vám-, a dohány-, a lottó-, a só és a szeszes italok kisárudáinak jövedék visszatérítései	8,082.903	„

II. Egyoldalulag behozott új adók :

1. A belföldi hírlapok, a külföldi sorsjegyek, az értékforgalmi adó, a külföldi részvények és járadékok, külföldi betéttársaságok üzletei stb. után járó bélyegek és díjakk, továbbá a 2 százalékos illeték a folyó számlára átvett pénzek kamatai után, végül a számsorsjegy és totalisateur utáni adók és mindezek 8 tételben felszámítva	31,290.959	frt
2. Tirol, Vorarlberg és Triesztben fizetendő 5% házadó többlet	13,348	512 „
3. Különös adózások a szeszes italok kiskereskedése után	12,003.225	„

összesen 144,820.488 frt

marad 3,868,480.287 frt

A két államnak ekként kihámozott bruttó bevétele tehát — mint látjuk — Ausztria részéről 68.03 — Magyarország részéről pedig 31.97 arányszámnak felel meg.

Ezen számítás Magyarország részéről csak a következő súlyos áldozatok árán volt felállítható :

1. Azon részletes adatokban, melyeket a magyar kormány a quóta-bizottsággal közölt, és mely adatok az osztrák bizottságnak is megküldettek, fel voltak még véve mint magyar részről kihasítandó tételek az I-ső osztályu keresetadó 16,645.077 frt, a II-od osztályu keresetadó pedig 76,316.322 frt összegekkel. Ezen összegek kihasítását a magyar quóta-bizottság szóba sem hozta, vagyis minden ellenészrevétel nélkül önmaga elejtette, tehát mint számítási tényezőt oda ajándékozta. Hogy áll ez a dolog ?

Magyarország az 1875 előtt fen állott kereseti és jövedelmi adóját 1875-ben reformálta, még pedig akként, hogy annak kereteiből a III. osztályba tartozott tőke jövedelmét, továbbá az I. osztályba tartozott bánya és nyilvános vállalatok jövedelmeit kiszakítván, ezeket tőke-, kamat-adó, bánya-adó és nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója czimén külön-külön szabályozta, a többieket pedig a „keresetadó“ közös nevezete alatt foglalta össze, és a megalkotott 1875 XXIX. törvényczikk által ezeknek részben alapjait tágitotta, részben pedig adótételeit emelte. A külön-külön szabályozott adók közül a bánya-adó és a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója egészen, a tőkekamat és járadék-adónak utolsó 10 évi 50,497.552 frtot tevő összege pedig a teljesen új adónemet képező pénzügyintézeteknél elhelyezett

tőkek utáni 26,967.810 frt levonásával (lásd a fentebbi kimutatás II. rész 7 számú tételét) a bruttó-bevételek reservoirjában benne hagyatván, a megelőző adók ebbeli jövedelme vagyis a bázis nemcsak hogy nem csonkított, de mint később említeni fogom, ezek is kiadóbbá tétettek. Ámde az új kereseti adó alap a megelőző hasonló adónemmel szemben — mint mondám — lényegesen tágított és az adótételei is emeltettek. Ezek közé tartozik:

a) A kereseti adó I. osztálya, mely Ausztriában csak részben létezik; nevezetesen ide tartoznak: Az egyszerű ipari jogositványok és a házalók, melyek a mi új kereseti adónk I. osztályának e) alosztályában foglalt segéd nélkül dolgozó kézműiparosok, továbbá az f) alosztályban említett kis és nagy községekben segéddel dolgozó kézműiparosok és végül a g) alosztályban említett állandó üzlethely nélkül működő házalók adózóinak felelnek meg. Minden adó-alany és kereset tehát, mely Magyarországon a keresetadó I. osztályában a felsoroltakon kívül, vagyis a) b) c) és d) alatt felvéve vannak olyanok, melyek Ausztriában keresetadót nem fizetnek. — Viszont pedig azok, melyek Ausztriában a hivatkozottakon kívül a keresetadó I–IV. osztályai, vagy ezekkel egy egészet képező jövedelmi adó alatt állanak, Magyarországon a III-ik vagy IV-ik kereseti adó osztályaiban adóztatnak meg. Figyelembe véve már most még azt is, hogy ezeket — különösen a kisiparosokat tekintve — már az 1873. VIII., de az 1875. XXIX törvényczikk is adóemelést létesített, világos, hogy az I. osztályu keresetadó az e) f) és g) alattiak eredményeinek kivételével, melyek a magyar kormány által előterjesztett kimuta-

tásokban felvett 16,645.077 frt összegben — mint hivatalosan megjegyezve van — különben sem foglaltatnak; egyoldalulag tágított adót, tehát új adót képez, és mint ilyen kihatandó.

b) Hasonlóképpen áll az eset a keresetadó II-ik osztályára nézve is, melyben a föld- és házbiztosítások, továbbá házközösség fejei, és azok vannak felvéve, a kik tőkekamat és járadékadóval vannak megróva, a kik tehát más téren is adózáván, rájuk ez ugyszólván külön fejadót képez. Ezen megadóztatás, melyet az 1873. VIII. törvényczikk a személyes keresetadó II. osztályába sorozott, Ausztriában nem létezik, és már az adóreformra vonatkozó magyar kormány előterjesztésében is nemcsak létjogosultságában támadtatott meg, de egyenesen fiskális szempontok által sugalmazottnak, és részben elviselhetlennek jellemezett. Ugyanazért nem indokolható, sőt egyenesen a quóta-kiszámítási alap egy részének feladását jelentené, ha a magyarországi bruttó-bevételekből ennek eredménye szintén ki nem hasíthatnák.

Tennünk kell ezt mind a két tételre nézve annál inkább, mert a keresetadó egyéb részein is súlyos egyoldalú tágítások történtek, melyek ugyan számszerűen ki nem mutathatók, de horderejük pénzügyi eredményeit minden igazságos ember méltányolni fogja. Így, hogy csak néhányat említsek fel:

A tőkejövedelem régi megadóztatásából külön tőkekamat-adó lett. Tudják-e t. szomszédaink, hogy mit tesz ez Magyarországon? Teszi azt, hogy a pénzügyi közegek minden zálogjogilag bekebelezett tételt felkutatnak, minden személyes hitelre adott

tőkét kifaggatnak, minden kölcsönről szóló váltót ha reá fogható, hogy adóslevelet pótol, és attól akár leszámítolás útján, akár utólag kamat fizetetik; atyai gondoskodás alá vesznek, minden birói ítéletet — ha abban késedelmi kamatokról van szó, megcsipnek, és tőkévé kanonizálnak stb. Valjon nem állami bevétel, sőt jövedelmi alaptágitás-e ez Ausztriával szemben? ahol tőkevadászlat nem létezik, a hol ez egyszerűen a jövedelemadó III-ik osztályába van sorozva, és a hol az ingatlan birtokokra betáblázott tőkék kamatainak élvezője közvetlenül jövedelmi adóval meg sem rovatik. Ám próbálják meg t. szövetségeseink a magyarországi adórendszert és adókezelést élvezni, és akkor meg fogják érteni, hogy miként lehetséges az, hogy például ebből a közgazdaságilag szegény országból direkt adó fejében 1894 évben ugyanannyi, sőt egypár százezer frttal több sajtoltatott ki, mint Ausztriából; t. i. 107 millióval szemben 107·2 millió frt.

Annakutána Ausztriában azok, a kik a keresetadótariffa III. és IV. főcsoportjában a legkisebb tételt fizetik, jövedelmi adó alá nem esnek; Magyarországon ellenben a III. osztályu keresetadó igen széles alapra van fektetve, és az adóalapok nemcsak kipuhathatoltnak, de adminisztratív uton folyton emeltetnek is.

Ausztriában a haszonbérletek a valóságos jövedelem után kerülnek adózás alá, Magyarországon azonban a haszonbér fejében fizetendő készpénz és egyéb szolgáltatások 25 százaléka, mint minimális bázis rovatik meg 10 százalékkal. Innen van, hogy még az osztrák részről kimutatott 206 millió forint adóalap tulnyomó része az ipari- és szabad foglal-

kozásokat éri, addig a mi 92 millió adóalapunkból közel 20 millió frt a föld és egyéb bérletekre esik. Pedig mindez a tágitás, mindez a szigor részünkről quótabázist képez. No kérem, ha ezeknek elengedése mellett még az I- és II-od osztályu kereseti adó kihasítását is feladjuk, akkor ez nemcsak hogy az új és egyoldalú adók kihasítása tekintetében elfogadott elvi igazságba ütközik, de sőt az ellenkező a legszerényebb kívánság, a mit e tekintetben felállítani lehetséges.

2. Az 1886. XXXVII. törvényczikk határozmányai szerint a volt Magyar és Horvát-Szlavon határőrvidéki részekben az ott még életben nem levő adótörvényeket életbe léptettük — továbbá a mire még inkább sulyt kell helyeznünk az 1887. XLV. törvényczikk megalkotásával a bélyeg és illeték szolgáltatásokat újolag emeltük, hasonlóképen az 1887. évi XLIV. törvényczikk által a dohányjövedék iránti törvényeket módosítottuk, — ugyancsak az 1887. XLVII. törvényczikk rendelkezéseihez képest a bor-, hus-, czukor- és sörfogyasztás után járó adókat jelentékenyen fokoztuk, végül az 1894. évi XXVI törvényczikk értelmében a törvénykezési bélyegeke, ismét érezhetőleg tágitottuk. Nem lehet tagadnít hogy ezek mind új és bővített jövedelmi források, és az állam bevételeit tetemesen fokozzák, és mégis a quóta-bizottság mindezen új jövedelmek eredményeinek kihasítását szintén elejtette. Nem tehetek róla, de én ezt megérteni csak akkor tudom, ha valaki előbb a quóta-emelésre akár kifejezetten, akár magatartásával erkölcsi obligot váltalt, azután pedig ehez az alapot minden áron megkeresni akarja. Vegyük sorra ezen adótágitásokat.

a) A határőrvidéki egyenes adók bevételei egész 1887-ig stagnáltak. Az új törvény életbe léptetése után 1889 és 1890 között, midőn t. i. az életbe lépett adók már teljesen fungáltak 800.000 frt emelkedés állott elő és azután e tétellel ismét stagnálva ezen állapotában mindvégig megis maradt. Nyilvánvaló ebből, hogy ezen többlet az új adók eredményét képezi. De ha ettől el is tekintek, és az évi emelkedés átlagául nem többet, mint annak a 675.372 forintnak, melyet a kormányzatok évi átlagul feltüntetnek, megint csak két harmadát veszem, a többit pedig a természetes fejlődés számlájára írom, — noha ilyen egyáltalában nem volt — akkor is ez a tágitott adó 6 évre, vagyis 1895 végéig 2,732,232 frtot tesz.

b) A felemelt boradó a törvény meghozatala utáni évben, vagyis 1887-ről 1888-ra 1,745.269 frt, — átlagban pedig — vagyis 1888—1895-ig évenként 1,580.112 frt emelkedést tüntet fel. Feltünteteti daczára annak, hogy a filoxera pusztításai következtében 1893-tól évenként 1 millió frttal kevesebb folyt be, a mi ugyan a kihasítás tekintetében közömbös, mert hiszen azért a bevételekben a felemelt adó mégis csak benne van, és ha az adó felemelve nem lett volna, úgy a bevételi átlag ugyanannyival kevesebb lett volna. Mindazonáltal én ezt sem veszem tekintetbe, és megnyugszom a kormány kimutatásában foglalt átlagban, mely 1888-tól számítva 8 évre 12,640.896 frtot tesz.

c) A húsadó emelési átlagát, mely a fővárosban törvény szerint 25 százalékot tett, évenként 160.000 frtra teszem, mely adóemelés a régi adóval együtt szintén természetes fejlődés alatt állván, a

törzsadókkal egyenletesen és bizonyos progressióban haladt. Ezen emelésnek 8 évi összegét minimális 2 millió frtra tehetem.

d) A cukor és sör külön fogyasztási adó, mint új adó, ugyis egészben kihasítván, erre itt külön mit sem szabad számítanom.

e) A dohánytörvény módosítása következtében beállott emelés évi átlagát — leütve ebből a természetes fejlődésre átengedett milliókat — a kormányi kimutatás alapján csak 2 millióra számítom, a mi 7 évre 14 millió frtot tesz.

f) Végül a bélyeg és illeték két izbeni emelését ugyancsak a részletes kimutatások alapján leütve a természetes növekedésre 50 százalékot, évi 1 millió frtra, tehát 8 évre 8 millió frtra. Az 1894-ki törvénynek megfelelő emelést pedig egy évte 700.000 frtra és így e kettőt 8,700.000 frtra taksálom.

Mindezekhez képest tehát az a—f pontok alatt felsorolt adóemelések végösszege kerek számban 40 millió frtra rug.

A kérdés most már az, hogy adóemelések, és mint ilyenek új adók-e ezek? A kérdésre megfelelnek magok a törvények, és megfelelnek a törvényjavaslatok indokolásai. A bor, hus, sör, cukor fogyasztási adók módosításáról szóló törvényjavaslat indokolása világosan megmondja, hogy annak célját ezen adónemnek teljesebb kimerítése, és ezen adóknak felemelése képezi. Kimutatja az indokolás azt is, hogy a borfogyasztási adó pénzügyi eredményévé 1,900.000 frtra, a husfogyasztásé évi 175.326 frtra, a cukorfogyasztásé évi 750.000 frtra, a sörfogyasztásé évi 836.000 frtra, összesen tehát a négy rendbeli adónál 3,661.336 frtra tehető. A dohány-

jövedékre vonatkozó törvényjavaslat indokolása szintén megmondja, hogy ezen jövedék jövedelmeinek jelentékeny fokozásáról van szó, és hogy a reformnak végleges kihasználása mintegy 3 millió frt évi bevétellel többet mutathatna fel. Hasonlólag a bélyeg törvényjavaslat indokolása is utal arra, hogy az állami szükségletek folytonos növekedése megköveteli, hogy az állam jövedelmei lehetőleg kihasználtságosanak.

Hogy ezen új adók évi eredményei tekintetében nem túloztam, azt, annak idején kiszámította és feltárta a törvényhozás pénzügyi bizottsága is, mely a határőrvidéki adók és az 1894-ki bélyeg és illeték emeléséről nem szólva, azoknak összegét a cukor és söradó kihagyásával, viszont azonban a dohány-törvény további hatásával együtt kerek összegben évi 6 millió frtra tette, a mi 7 és fél évre számítva 45 millió frtnak felel meg és mely számítás helyességét a zárszámadási eredmények is teljesen beigazolják. Ha tehát én mindezek eredményeit a fentebb jelzett évekre 40 millió frtban veszem fel, akkor kihasítás céljából teljesen kifogástalan számot állítok fel, és konstatalom, hogy ezen új adókat Ausztria javára quóta-bázisul oda ajándékozni, nemcsak a felállított elvbe, de az ország nyilvánvaló érdekeibe is bele ütközik.

Ha most már az 1. és 2. pontok alatt felsorolt tételeknek 131,961.399 forintot tevő végösszegét Magyarország bruttó bevételeiből szíftén leütjük, úgy Magyarország quótája 30-35 százalék, vagyis a jelenlegi quótánál 1-05 százalékkal kevesebb lesz.

De menjünk tovább.

Mélyebbre ható vizsgálódások folytán egy számítási tényező merül fel, melyet szerintem figyel-

men kívül hagyni nem lehet a nélkül, hogy a magyar quóta megállapítást egy számítási csalódás ne érje. Kombinálva ugyanis a számítási bázisokat azon sajátságos és meglepő eredményre jutunk, hogy a szeszadónak 1888-ban történt és mindkét államban egyenlő elvek és rendszabályok szerint keresztülvitt felemelése és kontingentálása — ha korrektívum nem alkalmaztatik, — a magyar quótának felemelését vonja maga után, és pedig anélkül, hogy az erőviszonyokban a legkisebb változás is történt volna. És hogyan? A szesztermelés a két állam között kontingentáltatott, adótétele pedig hektoliter fokunkint 11 krról 35 krra emeltetett és így ezen közgazdasági ipartermelés természetes fejlődésének az útja mesterségesen elzárattott. Mi lett ennek a következménye a quóta kiszámítás szempontjából? Az, hogy a quóta-basishoz Ausztriában 997.458 hektoliter kontingentált szesz után a megelőzőleg érvényben volt 11 frtos adótételen felül hektoliterenként 24 frt és így egészben véve évenként 23,938.992 frt, Magyarországon pedig 872.542 hektoliter után ugyancsak évenként 20,941.008 frt jött. És ime ebből — a jelenlegi kiszámítási bázison — egyszerűen a magyar quóta felemelése rezultál és pedig aként, hogy daczára annak, miszerint Ausztria nyers bevételeihez — tehát az ő bázisához — 10 évre számítva 29.979.840 frttal nagyobb összeg jött, mint a Magyarországhoz, mégis a jelenlegi kiszámítási alapon az ő quótája csökken, a Magyarországhoz pedig emelkedik. És miért? Azért, mert arra, hogy az arányok megmaradjanak, Ausztria nyers bevételeihez nem 29,979.840 frt többletnek, hanem 64,775.576 frt 08 kr többletnek kellett

volna jönni. Vagyis más szavakkal ha különböző összegekhez ugyan azon összegek — vagy eltérő bár — de az alapösszegek arányát meg nem tartó összegek jönnek, mint ez a jelen esetben is történik, akkor a nagyobb alaptételű összegnek az aránya csökkeni, a kisebbé pedig emelkedni fog. Egy egyszerű művelet ezt rögtön dokumentálja. Tegyük fel, hogy Magyarország összes nyers bevételei 3140 millió frtot, Ausztriáé pedig 6860 millió frtot tesznek; ezen két összegnek az aránya $31:40 = 68:60$. Adjuk hozzá most az elsőhöz a 10 évi 209,410,080 forintot, a másodikhoz pedig ugyancsak a 10 évi 239,389,920 forintot és akkor a 3.349,410,080 és 7.099,389,920 forintot tevő összegeknek az aránya 32:05 és 67:95 leend. No már kérem oly törvények, melyek nem a quota érdekében hozatnak; melyek egy ipari termelést állami kartellel sajátos viszonyainknál fogva békóba vernek, és melyek az erőviszonyokon mit sem változtatnak, sőt az adott esetben Ausztriát erősítették, pusztán számalakulás következtében quota bázist mégsem képezhetnek, mert ez a képzelhető legnagyobb bárgyuság lenne. Ugyanazért ezzel szemben korrektívumnak kell lenni; ez pedig nem állhat másban, mint az alap principium alkalmazásában, vagyis abban, hogy a szeszadó felémelt többlete mint tágitott, és így új adó; természetével bíró mindkét állam nyers bevételeiből szintén kihasítassék és a bázis ezen egyoldalú igazságtalan és rontó elemtől megszabaditassék. Tekintve pedig hogy a szeszadó felemelése és kontingentálásából származó nyers bevételi többlet 1888 óta egész 1895 végeig Ausztriában 161,453,155 frtot; Magyarországon pedig 131,614,328 frtot tesz, annál fogva ha

ezen tételek minden állam nyers bevételeiből kihasítattnak, **akkor Magyarország aránya 29.54, Ausztria aránya pedig 70.46 leend. Ime a 2°. precipuumot is beleszámítva, vagyis egységesen véve, ez az igazi arány a jelenlegi számítási alapon. Ha pedig a precipuumot külön számítjuk és a határőrvidék bevételeit előbb a nyers bevételekből levonjuk, annakutána pedig Magyarországot külön, vagyis a határőrvidék nélkül terhelő arányt s közösügyi kiadásoknak csak 98 százalékára alkalmazzuk; **Magyarország aránya ezen számítási alapon akkor is csak 30.31, Ausztriáé pedig 69.69 lesz.****

És most nézzük meg, hogy ezen az alapon számítva és ezen arányt megállapítva mi az, amit Magyarország még mindig elenged és aminek betudásáról lemond? Lemond és nem veszi figyelembe:

1. Azon adó tágitásokat, melyek közjöveldmeink bruttó bevételeiben;

az 1873. IX. t.-cz. által felemelt bélyeg- és illetékekből, továbbá:

az 1875. XVI. t.-cz. által szabályozott áru- és értéktözsde előtt előforduló iratok és ítéletek után járó bélyeg- és illetékekből; továbbá:

az 1875. XXV. t.-cz. által behozott és kihasítások között nem foglaltató némely bélyegilletékekből; majd ismét

az 1881. XXXVI. t.-cz által a bélyeg- és illeték-törvények módosítása folytán származó tágitásokból; és végül:

az 1881. XXVII. t.-cz. által létesített játékkártya bélyegilletékekből befolyanak és 10 éven keresztül bizonyára jelentékeny összeget képviselnek.

2. Lemond és nem veszi figyelembe a házbéradó alapjainak azon lényeges tágitásait és házosztályadó tételeinek azon súlyos emelését, melyeket az 1868. XXII., de különösen az 1875. XXIII. t.-czikek megállapítottak és melyeknek részben eredményeit már az 1875-iki magyar quóta-bizottság is konstataulta, jelen tanulmányomnak pedig a házbirtokra vonatkozó részében nagyobb vonásokban én is kiemelek.

3. Nem veszi végül figyelembe azon nagy jelentőségű körülményt, hogy Ausztria bruttó bevételei között a 10 éven keresztül 213 millió frtot tevő szelvényadó nem szerepel.

Igy áll a quóta kiszámításának a kérdése azon az alapon, mely, mint sokszor említém, nem az igazi és nem a törvény szellemének megfelelő alap, de mely jobbnak hiányában ez úttal is alkalmazandó lenne.

Igy állván pedig a dolog, legyen szabad kérdezni, hogy:

tekintettel a quóta-bizottság által felállított és a kihatásokra vonatkozó elvre;

tekintettel továbbá arra az abszolút igazságra, hogy az egyik államnak egyoldalú adóteher fokozó erőfeszítései ennek önmagában véve is súlyos hátrányain felül még külön quótaemelők bázist is nem képezhetnek;

tekintettel végül arra a nagy aránytalanságra, mely a két állam igazi teherviselési ereje, és teljesítési képessége között fennforog, mely tehát a jelenlegi alapon a legszigorubb számítást követeli;

lehet-e a leglazább lelkiismeretesség és igazságtalanság nélkül Magyarország jelenlegi quótájának felemelésére gondolni?

Közel két éve annak, hogy a quótakérdés újjólagos megoldása aktuálissá lett. Nem kis aggodalommal, de egyszersmind méltó sajnálattal láttam, hogy az az út, melyen ezen fontos ügynek az elintézése megindult, nem vezethet máshoz, mint vagy az igazságtalansághoz, vagy a teljes felforduláshoz, láttam, és megirtam, hogy a megindult egyezkedési eljárás csak ujjhuzássá és hatalmi kérdéssé fog fajulni; azért ajánlottam azon kibontakozási módozatot, melyet ama alkalommal nyilvánosságra hoztam, és részletesen is kifejtettem, hogy t. i. ne bolygassuk 10 évig a jelenlegi quótát, hanem az ezalatt kipuhatólandó kulcs segítségével állapítsuk meg azt utólag, és számoljunk le arra utólag.

En az ügy mai megrontott és immár hatalmi kérdéssé fajult állapotában ma sem tudok ennél jobbat ajánlani, mert ez nem praëjudikál sem az ügy igazságos elintezésének, sem pedig az állami tekintélynek.

Azon idő óta, hogy ezt az eszmét a nyilvánosság útján felvettem, a megoldás esélyei alig változtak. Hogy hová fog fajulni a dolog, azt ez alkalommal nem vizsgálom, bár ennek különböző alternatíváit látom, de annyit joggal konstatálhatok, hogy bármi történjék is, a magyar korona országait a történendőkért felelősség nem érheti, mert:

Magyarország, daczára annak, hogy quótája — mint kimutattam — jelenleg is, szerfelett igazságtalan, mégis ennek leszállítására eddigelé igényt nem támasztott, mindenkori eljárása a törvény szellemének megfelelt, és lépéseiben egy perczre sem tért le, a komolyság és mérséklet azon útjáról, mely az egyezkedés sikerének egyik első rangú biztosítékát képezi; ellenben:

Ausztria az agitáció terére lépett, törvényesség helyett, a spekuláció alapjaira helyezkedett, az erőviszonyok tisztábazotata elől kitért, és annélkül, hogy ezt megokolni tudná, oly quótaemelési igényt támasztott, mely a két állam teljesítési képességének arányaival szemben nemcsak kihívó, de felháborító is.

Ily körülmények között :

Ausztria részéről quótaemelést kívánni méltatlanság és igazságtalanság.

Magyarország részéről pedig quótát emelni erkölcsi önmegalázás, és az ország anyagi érdekeim ejtett súlyos merénylet lenne.

Budapest, 1898 július havában

Horánszky Nándor.

120, -

1971

*Dr. Magyarszabó és Anatóliai község
könyvtára*

BCE Közigazgatástudományi Kar Könyvtára

81

00050476

2017. 1. 28.

Muzeális

Adomány- és jogtörténet

